

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

G.J. Zwarts, Katwijk

Ik bèn uw Bewaarder (1)

Ik hef mijn ogen op naar de bergen:
vanwaar zal mijn hulp komen? Ps. 121

Een psalm speciaal voor mensen die ergens vreselijk tegenop zien. Je wordt plotseling gekonfronteerd met grote moeilijkheden en je vraagt je af: Wat moet ik nou? Hoe kom ik hier ooit doorheen? En dan weet je als kerkmens natuurlijk het antwoord wel. Maar we lijken soms net auto-tjes van een speelgoedracebaan. We vliegen steeds maar weer uit de bocht. We raken het spoor bijster en de Here God moet ons weer op de baan zetten. Dat doet Hij, bv. door deze psalm.

Konkrete situatie

De situatie van de man in de psalm ligt voor de hand. Hij gaat op bedevaart. Hij gaat de lange tocht maken naar Jeruzalem. En hij ziet er geweldig tegenop. Als hij alleen al aan al die bergen denkt waar hij over- en doorheen moet. Vanwaar zal mijn hulp komen als ik er straks middenin zit? Maar hij is een kerkmens. Hij weet het natuurlijk wel: Mijn hulp is van de HERE, die hemel en aarde gemaakt heeft (vs. 2). Natuurlijk. Maar nou zie ik die hoge bergen en nu moet ik toch wel even slikken. Zeggen dat je hulp van God komt is nog wat anders dan er uit leven. Maar gelukkig heeft hij broeders en zusters of familie die het hem nog een keer verzekeren. Ze zeggen: Ja, je ziet er tegenop maar je weet het toch, hè? De HERE zal niet toelaten dat je voet wankelt (vs. 3). Kom, je weet het, geloof het nu ook. Laat je die zekerheid niet afnemen nu je die bergen voor je ziet. Ga met God, Hij is je Bewaarder. En dan zwaaien ze 'm uit.

Hulp zoeken

Maar ligt het zo voor de hand dat een mens z'n hulp bij God zoekt? Als die man die vraag stelt: Vanwaar komt mijn hulp?, dan zie je hem staren naar wat voor hem ligt. En dan gaat hij met zijn ogen op zoek naar hulp. Het is spannend: Waar gaan die ogen naar toe? Naar beneden: Ik zal er zelf doorheen moeten zien te komen? Of naar opzij: mijn vrienden, mensen die meereizen? Daar kijkt een mens natuurlijk allemaal het eerst naar. En dat is best.

Maar de man van de psalm stoot dieper door. Hij kijkt naar de hoge bergen en dan verder omhoog. Er is iemand die deze bergen heeft gemaakt. Daar moet ik zijn. Uiteindelijk niet bij mensen voor wie de dingen net zo angstaanjagend zijn als voor mezelf. Goed, je kunt elkaar vasthouden en dat is heel wat waard. Maar Hij is de Almachtige Schepper! Heel mooi zie je hier dat een dogmatisch leerstuk iets levends is. Je hebt hier de leer van de schepping en je ziet dat dat iemand op de been kan houden. Want de leer van de schepping gaat natuurlijk over de Schepper. En als Hij nu in staat is zoiets machtigs en indrukwekkends als een berg neer te zetten, zal Hij dan mij niet kunnen helpen als ik daar doorheen moet? Hij heeft mijn voet gemaakt, heel zorgvuldig en toegewijd. Dan zal Hij toch niet toelaten dat die voet wankelt? Vanwaar komt mijn hulp? Als ik goed nadenk schuif ik een heleboel mogelijke antwoorden opzij en zeg ik: U bent het! (Ps. 16:1,2).

Vanzelfsprekend?

Je kunt je dan natuurlijk wel afvragen of je daar zomaar vanuit mag gaan. Even naar boven kijken en daar is de Here weer om mij te helpen. De psalm is er heel ongecompliceerd in: Je kunt er op rekenen. De Here sluimert noch slaapt (vs. 4). Maar dan moet je Ps. 44:24 eens lezen. Daar staat n.b.: Waarom slaapt Gij Here, ontwaak. Hoe zit het nu? Kan ik op Hem rekenen of zijn er ook momenten dat ik Hem niet mag storen? Ps. 44 gaat echter zo verder: Verstoot niet voor eeuwig. Waarom verbergt Gij Uw aangezicht? Het is dus bepaald niet zo dat de HERE ook even rust moet hebben. Hij had Zich bewust teruggetrokken. Vanwege de zonden van het volk. Dat kan dus. Dat je niet op God hoeft te rekenen als je in zonde leeft. Maar als de zaken nu zo liggen kan het volgende gevoel je bekruipen: Het gaat niet goed in mijn leven, een hoop moeilijkheden. Zou de Here God Zich van mij afgekeerd hebben? Maar door welke zonde dan? Wat heb ik gedaan? En als iemand in zo'n geval tegen je zou zeggen: Vergeet het niet, de Here is je Be-

waarder, dan zeg je: Nee, van mij niet want Hij heeft Zijn aangezicht voor mij verborgen. Dat is natuurlijk een afschuwelijke onzekerheid. Wie kan dan ooit Ps. 121 uit volle borst zingen? Wie zonder zonde is zinge het eerste couplet. En toch is dat mogelijk. Niet omdat we zonder zonden zijn maar omdat we geloven in Gods genade. Er is namelijk vergeving, door de Here Jezus. Alleen door Hem kunnen we heel vrijmoedig op God toestappen en om hulp vragen, uit genade. Zonder Jezus

34e jaargang - nr. 3.
2 februari 1990

In dit nummer

- 41 G.J. Zwarts
Ik bèn uw bewaarder (1)
- 43 H.J. van der Kwast
Hoe bevindelijk zijn de
Nederlands
Gereformeerden?
- 45 T. Hoekstra
A K E N T S K E L E J U
- 46 D.W.L. Milo
Beschermer van heksen
- 47 Margreet Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 48 A. Troost
De bijbel in de filosofie
en in de theologie
- 50 J.C. Schaeffer
Op weg naar 1992 (1)
- 52 D. Holwerda
Punten en komma's (3)
- 54 H. Algra
Oudercursussen:
waarom en hoe?
- 55 J.H. Klein
Oost-Europa; hoe moet
de leegte gevuld worden?
- 58 Stichting Redt een Kind
Ethiopië

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-13080, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

staan we inderdaad voor een dichte deur.

Persoonlijke boodschap

Maar als er nu staat: Mijn hulp is van de HERE, is dat dan niet een heel persoonlijk getuigenis waar ik verder weinig mee doe? Mooi dat die man dat kan zeggen en ik zou het ook heel graag zo willen ervaren maar ik mis dat nou net. Op zo'n moment moeten we beseffen dat de Bijbel niet maar een boek is met persoonlijke ervaringen waar ik de mijne naast kan leggen. De Bijbel is Gods Woord, d.w.z. een hoogst persoonlijke boodschap van God voor mij. De Here God wil een einde maken aan al dat getwijfel bij ons of we wel genoeg voelen en of er niet iets aan ons geloof tekortschiet. Hij zegt hier tegen mij persoonlijk: Ik ben jouw Bewaarder! Ik wil goed op je letten en ik zal je geen moment uit het oog verliezen. Ik zal aan je kwetsbare kant gaan staan („schaduw aan uw rechterhand", vs. 5). En dat doe ik dag en nacht. Ook 's nachts als de bergen nog veel groter lijken. Dat zegt hij hier tegen mij. Hij belooft het en ik mag het gewoon aanvaarden, in Christus.

Niet uit de wereld

Zo'n psalm kan je echter ook een gevoel van onbehagen geven. Klinkt dit niet allemaal wat al te rooskleurig? Het is toch niet zo dat ons niets overkomt, ook al leef je uit genade? Zou deze psalm eigenlijk niet een soort wensdroom zijn? Een man moet op reis en de nacht ervoor droomt hij dat God hem op handen zal dragen. Geen last van de zon. Geen problemen. Psalm 23 lijkt ook zo'n simpele psalm: De Here is mijn Herder, mij ontbreekt niets. Gewoon, niets. En toch staat dan even verderop: Zelfs al zou ik door een dal van

diepe duisternis moeten, dat kan me overkomen, ook als de Here mijn Herder is, maar weet je, dan vrees ik toch geen kwaad want Hij is bij mij. Zoiets zie je ook in het N.T. De Here Jezus doet voorbede voor de Zijnen en dan zegt Hij: Ik bid niet dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart voor de boze (Joh. 17:11-15). Daar heb je dat woord 'bewaren' weer. Je kunt iets op twee manieren bewaren, bv. een mooie ketting. Je kunt hem in een doosje stoppen met watten er in en dan in de kluis. Daar kan niets mee gebeuren. Je kunt er ook een beschermend laagje overheen laten aanbrengen en dan heel voorzichtig omdoen en er steeds goed op letten. Zo, op die laatste manier bewaart God ons. Hij neemt ons niet weg uit de wereld, stopt ons niet in een doosje maar geeft ons een beschermend laagje en let goed op ons. Die boodschap kregen de discipelen ook in Luk. 21:16-19. De Here Jezus zei niet: Als ik weg ga moeten jullie maar naar een onbewoond eiland vertrekken en wachten tot ik terug kom. Nee, zij hebben iets in de wereld te doen. En dat geldt ook voor ons. Het evangelie moet gebracht worden. En dat kan je flink wat problemen opleveren. Maar: Geen haar van ons hoofd zal verloren gaan! Oftewel: Ga het gevaar in, ga die bergen maar op, ga gerust want het zal je ondergang niet worden. Vrees geen kwaad want ik ben uw Bewaarder. Zelfs als je zou moeten sterven. Dan houdt dat bewaren niet plotse-ling op. De HERE zal uw uitgang en uw ingang bewaren, nu en tot in eeuwigheid. Gods bewaring passeert de dood. Want Jezus heeft de dood overwonnen. Het is geen vijand meer die ons uit Zijn hand wegrukt. Dat bezweert de Here God ons in deze psalm: Ik ben en blijf uw Bewaarder, uit genade door de Here Jezus Christus.

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

Aanbieding

Wegens groot succes herhalen wij onze aanbieding. Misschien is ze je de vorige keer ontgaan, daarom alsnog de kans, om drie fijne NGJ-brochures te bemachtigen voor weinig geld. Bestel nu meteen, en voor f 10,- zijn de volgende brochures van jou:

PSALMEN (Ds. H.J. van der Kwast)
MALEACHI (D. van der Molen e.a.)
DOOR JEZUS GENEZEN (Ds. R. Brands)

Ook leden van een vrouwenvereniging e.a. kunnen reageren! Bestel allemaal tegelijk, want elk vijfde pakketje is ook nog eens gratis.

Bestellen bij

Joke Vos-Niewold, Stolwijkstraat 42-3, 1059 XX AMSTERDAM, 020-153770.

H.J. van der Kwast, Amstelveen

Hoe bevindelijk zijn de Nederlands Gereformeerden

In het vorig artikel zagen we dat in het boek *'Gereformeerden in het meervoud'* wordt gesteld dat wij Nederlands Gereformeerden niet behoren bij de bevindelijken. *De Vrijgemaakten*, die zich van ons zouden onderscheiden door hun orthodoxie, delen ons lot en hebben ook niets bevindelijks; we hebben dus toch iets gemeen. Als bewijs voor deze stelling zou kunnen gelden dat in de samensprekingen met de *Chr. Geref. Kerken* zowel bij de vrijgemaakten als bij ons de moeilijkheden rond de toeëigening van het heil *al ruim veertig jaar* een struikelblok blijven op de weg naar eenheid.

Hoe is het nu met de bevinding in onze kerken.

Voorop moet gesteld dat er *geen christelijk geloof is zonder bevinding*.

„God is ons een toevlucht en sterkte, ten eerste bevonden een hulp in benauwdheden” zeggen we de psalmist van harte na. Gelijk weten we dat we in het gesprek over de bevinding goed moeten onderscheiden, want de uitersten raken hier elkaar. De theoloog *Bultmann* is bekend geworden door wat genoemd wordt de *ontmythologisering* van de bijbel. De verhalen in de Schrift moeten gezuiverd en ontdaan worden van allerlei voorstellingen en fantasie, die voor een modern mens niet meer te aanvaarden zijn.

Bekend voorbeeld is daarbij de vraag wat er gebeurde op *Pasen*. De voorstelling van een zoon van God, die op aarde kwam, die voor de zonde stierf en lichamelijk opstond en vervolgens weer ten hemel voer is niet meer te handhaven. Blijft de vraag wat er gebeurd is op *Pasen*, want de wereld kreeg toch te maken met de beweging van kerk en koninkrijk die zo diep op de geschiedenis heeft ingegrepen.

Het antwoord op deze vraag is dan dat de gestorven Jezus niet tot het leven in deze wereld is teruggekeerd, maar dat de discipelen tot geloof kwamen en hun duidelijk werd dat Jezus' dood heilsbetekenis had; zij werden bevrijde mensen. *Jezus is verrezen in de gelovigen. Pasen geschiedt in de mens*. Op *Pasen* gaat het om de bevinding in het hart van de discipelen. Het is voor ieder schrift-gelovige duidelijk dat bij deze methode van uitleg van de ware heils-boodschap niets overblijft. We laten dit nu verder liggen, maar wijzen er op dat we in uiterst rechtse kringen nog al eens de ten onrechte aan Luther toegeschreven

uitspraak tegenkomen: *„Al zou Christus duizendmaal in Bethlehem zijn geboren, maar niet in uw hart, het zou u geen nut doen.”* Het is goed bedoeld, maar lijkt toch veel op de uitleg die *Bultmann* gaf aan *Pasen*.

Wanneer we voorts bedenken dat er zich in onze dagen een *'ervarings-theologie'* breed maakt en velen de bijbel zien als een verzameling *'geloofs-getuigenissen'* is duidelijk waarom wij wat voorzichtig zijn als de bevinding ter sprake komt.

Het valt niet te ontkennen dat in onze kerken in onderwijs en prediking het werk van God door de Geest in de mens niet die aandacht krijgt die er in bevindelijke kringen aan wordt besteed. Dit hangt samen met de geschiedenis van onze kerken, waarin de *Vrijmaking* van ingrijpende betekenis is geweest. In de Geref. Kerken voor de oorlog werd wel gewaarschuwd voor extreme opvattingen over de bevinding, waarbij de Geest werd uitgespeeld tegen de dode letter van de bijbel, maar werd in de prediking en het christelijk lied alle ruimte gelaten voor de bevinding als door de ervaring gewerkte, innerlijke bevestiging van het persoonlijk geloof in Christus.

In de jaren 1920/1940 kwam in de kerken een beweging op gang waaraan de namen van *K. Schilder*, *S.G. de Graaf*, *A. Janse*, *D.Th. Vollenhoven* e.a. verbonden waren. Bij alle verscheidenheid die er onder deze voorgangers was, hadden ze een paar dingen gemeen. Er kwam verzet tegen een prediking waarbij de bijbelse figuren als voorbeelden of modellen van het leven uit geloof werden gesteld, waarbij veel aandacht werd besteed aan wat er in het hart en de ziel van de mens omging. Het leek bij tijden wel op een prediking van de christen i.p.v. de Christus.

Het was alsof de bijbel een boek van geloofs-getuigenissen was. Bij getuigen werd dan gedacht aan het verhalen van wat God aan de ziel gedaan had.

In de bijbel is *de getuige de man die* b.v. bij de rechtspraak *de feiten noemt* bij de aanklacht.

Wanneer Jezus tot zijn discipelen zegt: *„Gij zult mijn getuigen zijn”* dan betekent dit niet dat zij overal zullen vertellen wat God in hun hart en leven heeft gedaan en veranderd. Getuigen is *allereerst* de feiten noemen aangaande Jezus Christus, door God gezonden als Heiland van

de wereld. Het is de prediking van zijn komen, zijn dood en opstanding. Het is de verkondiging van Gods grote daden.

Daarom moet in de prediking niet alle aandacht gericht zijn op de mens in zijn strijd en worsteling. *De Graaf* leerde ons dat het in de Schriften altijd gaat om wat God doet in zijn genade en trouw en hij sprak van *verbondsgeschiedenis*, terwijl *Schilder* de aandacht vestigde op de *geschiedenis van het heil* in onze wereld waarin de mens zijn plaats heeft in het werk van Gods genade. Door de verkondiging van Gods daden ter verlossing in zijn verbond wil de Heilige Geest het geloof werken in de harten. Daarbij is het een geweldige ervaring met heel Gods volk te beleven hoe de Here zijn beloften heeft vervuld en hoe in dit grote werk het kleine leven van de gelovige wordt ingepast wanneer hij Gods beloften en geboden vasthoudt als het kostbaarste in het leven. *Bevinding is allereerst de ervaring van Gods volk dat Zijn beloften waar zijn en zijn Woord betrouwbaar is*. In dit opzicht zijn wij zeer bevindelijk.

In de prediking worden Gods beloften de gemeente voorgehouden niet in een vrijblijvende aanbieding, want Jezus Christus komt daarin zelf tot ons en besprenkt ons met zijn bloed. Daarom wordt de gemeente opgeroepen tot geloof en volharding en gewaarschuwd het bloed van het verbond waardoor zij geheiligd is niet onrein te achten.

Nu heeft elke nieuwe beweging eenzijdigheden. Dit geldt ook voor de heilshistorische verbondsprediking. Bij een nieuwe 'school' dreigt het gevaar van een nieuwe scholastiek, waarbij de prediking iets van een referaat krijgt en de pastorale kant niet tot zijn recht komt.

Niet te ontkennen valt dat men in onze kringen de neiging aantrof om alle bevinding als valse mystiek af te doen.

Bekend is de scherpe critiek die *Prof. D.Th. Vollenhoven* uitte op het boek *'De navolging van Christus'*.

„Dit is geen navolging dit is nabootsing” zei hij en in de gesprekken die we hadden viel me op dat hij erg beducht was voor 'mystiek' en vol lof was voor het werk van *A. Janse*, die zulke kostelijke dingen heeft geschreven over de *mens als levende ziel*.

De beweging van de jaren dertig is uiteengevallen door de kerkelijke strijd die tot de vrijmaking heeft

geleid. In de vrijgemaakte kerken waren 'de kwesties' van *doop en verbond, van heerschappij van synoden over de kerken* het gesprek van de dag. Later werd dit verdrongen door discussies over *de kerk en de gemeenschap der heiligen*.

Er was op de huisbezoeken gesprekstof te over, zeker wanneer de dominé zich niet kon vinden in de opkomende nieuwe gangbare meningen. Er is wat gediscussieerd! Minder welsprekend was men als de 'geestelijke welstand' aan de orde werd gesteld en gevraagd werd naar de omgang met de Here in zijn verbond. Het was alsof er geen vragen waren of mochten zijn en alles in gladder formules vastlag.

Later kwam daarbij de strijd om de *doorgaande reformatie* en het was alsof het christelijk geloof opging in het lidmaatschap van allerlei gereformeerde organisaties. Wie daaraan meedeed was trouw en goed vrijgemaakt. Hier is een geestelijke

schade aangericht, die nog steeds nawerkt.

Het is niet verwonderlijk dat onze hervormd- en christelijke gereformeerde broeders en zusters, die dit alles op een afstand hebben meegeemaakt ons niet altijd verstaan.

Voor ons staat evenals voor hen vast dat het christelijk geloof meer is dan het verstandelijk aanvaarden van de waarheid van Gods woord. Het verstand hoort er bij, maar is lang niet alles. Het geloof grijpt de hele mens aan. Het geloof is niet zonder strijd en aanvechting.

Als Nederl. gereformeerden kunnen we bij de bevindelijke broeders en zusters in de leer en zij doen verstandig ook naar ons te luisteren. Daarbij houden wij vast dat de heilige schrift niet is een verzameling ziels-geschiedenissen of geloofs-getuigenissen, maar de verkondiging van Gods daden in Christus in de geschiedenis van zijn verbond in onze wereld.

Aan die grote daden hangt ons heil.

Omdat Christus in Bethlehem geboren is en op Pasen uit de dood verrees, kunnen wij in zijn kracht opstaan in een nieuw leven van geloof en bekering waarin het verzet in onze harten wordt overwonnen. Neem het ons niet al te kwalijk dat wij wat beschroomd zijn te spreken over tere zaken in de omgang met God en de neiging hebben om als we iets met Hem hebben beleefd, dit niet wereldkundig te maken maar te bewaren en te overleggen in onze harten.

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

De ramen van de Pauluskerk

„Heb je mijn nieuwe ramen al gezien?”

Met die vraag hield de pastoor van de St. Pauluskerk (Schiebroek) me aan, toen ik op weg was naar de vrijdagmarkt voor de wekelijkse boodschappen. Even later zat ik – de boodschappentas tussen de knieën – bij het altaar, voor een prachtig gebrandschilderd drieluik voorstellende God-met-ons: De eeuwige geboorte van de Zoon uit de Vader; Zijn geboorte uit de maagd; onze geestelijke geboorte uit God. Ik heb altijd moeite met m'n emoties: die komen niet eerder tot rust dan dat ik ze heb kunnen stoppen in de mappen van mijn verstand. Daar gaat doorgaans wat tijd mee heen. Dus kon ik ook toen alleen maar zeggen: „Wat mooi!” Trouwens eer ik het

wist zat ik voor de volgende ramen: rechts de bekering van Paulus. Links Paulus de verkondiger. Last not least waren daar vier ramen die het Zonnelied van Franciscus in beeld brachten. De schepper van al dit schoons was de kunstenaar Pieter Wiegiersma, de zoon van de dokter uit 'Help de dokter verzuipt' van Toon Kortooms. Maar de grote animator was kennelijk de pastoor.

Veel gelovigen hadden er moeite mee om in een tijd van veel ellende geld uit te geven voor de verfraaiing van een kerkgebouw (de ramen kostten f 15.500,- per stuk). Maar de pastoor was het daar niet mee eens. Devotie en ontmoeting met God vroegen om sfeer en wijding en daar kwamen de mensen op af. Hij trok volle kerken (kom daar eens om tegenwoordig!). En als gevolg daarvan waren zijn collecten voor caritas en hulpverlening veel hoger dan elders. Het trof me dat deze discussie blijkbaar interkerkelijk is. Ook onder ons laait telkens de vraag op of het verantwoord is geld uit te geven voor een kerkgebouw, terwijl de helft van de wereld in diepe armoede verkeert. Ik moet eerlijk zeggen, dat ik best iets voor het standpunt van de pastoor voel. Ik ervaar het als een extra zegen als ik mag preken in een sfeervolle ruimte, met goede acoustiek en een fijn orgel. Alles lijkt beter te lukken, ook de preek. Ik denk dat de Heilige Geest daar ook blij mee is. De tempel van Salomo was niet voor niets een wonder van schoonheid: het huis Gods.

Maar er is een andere kant aan de zaak. De nood is hemelschreiend en als het er op aankomt, laat ook ik dat 't zwaarst wegen. En je hebt je als voorganger maar extra in te zetten

als je moet spreken in een hokje of een schuurtje. Hoeveel zielsverruking zal daar genoten zijn, als wij zagen de ware schoonheid van God in Zijn Woord? En als de kerken zijn van goud... u kent het spreekwoord! Gedurende de eerste jaren van mijn dienst preekte ik regelmatig in een huiskamer. Dat vond ik best moeilijk. Levendig herinner ik me ook de diensten in de kroeg, te 's Grevelduin-Capelle, waar de verlokkelijke geuren van warme kroketten aller neus streelden. Ook 't voorgaan voor dit kleine groepje kende zijn moeilijkheden. Eens, toen het eind van mijn preek in zicht kwam en ik opklom naar de climax, klonk luid en helder een stem van de voorste rij: „Ik moet een druk!” Deze nood kenkende, sprak ik direct mijn 'AMEN', hetgeen betekent: het zal waar en zeker zijn! Ik zie zoiets nog niet gebeuren in een kathedraal. Al leuterend ben ik nog niet toegekomen aan een paar opmerkingen over het Zonnelied van Franciscus en de ramen van Pieter Wiegiersma. Dat moet maar wachten tot een volgende keer. Intussen: laat, wie iets moois wil zien, en in de buurt komt, even plaats nemen in de banken van de St. Pauluskerk aan de Larixlaan in Schiebroek, waar ieder altijd welkom is.

T. Hoekstra, Zwolle

AKENTSKELEJU

Mijn zwager had het gezien in Leeuwarden. Een aanplakzuil riep de bewoners van deze goede stad op tot allerlei wereldverbeterende activiteiten: Ban de bom, Stop de zeehondenmoord, Red de Waddenzee, Spaar onze monumenten, Boycot Shell, en meer van die afdoende oplossingen voor problemen waar wij wakker van liggen. Maar het meest werd de aandacht getrokken door wat er met grote letters overheen was gekalkt: AKENTSKELEJU. Over zo iets moet je even nadenken. Akentskeleju? O, wacht, alles is aan elkaar geschreven, het moet zijn: A, ken 't skele, ju. Voor wie het Stadsfries niet beheerst: het komt ongeveer overeen met het Hollandse „ach, kan het jou schele, jò.” „Ik had veel plezier aan deze Leeuwarder verzuchting, zowel om de vorm als om het relativiserende element dat erin zat. Prompt gaf ik dan ook deze nieuw verworven kennis door aan mijn klassen; ik schreef de leuze op het bord en liet hun de betekenis raden. Je bent tenslotte niet voor niets leraar Nederlands. Ja toch? Dat moet toch kunnen? Niet lang daarna kreeg ik een ansichtkaart uit Nes op Ameland, waar enkele leerlingen uit 6 VWO een paar vakantiedagen doorbrachten. Er zat geen postzegel op. Ik moest strafport betalen. Maar dat had ik er best voor over. Want in plaats van de namen van de afzenders stond er: Akentskeleju.

Frans en Margreet stuurden me tegen het einde van het jaar een fraaie kaart met de beste wensen en de aansporing: Probeer in een tijd waarin vaagheid troef is, helder te zijn. Al wéér iets om over na te denken. Mijn vader vertelde me eens dat hij voor de oorlog Colijn had horen spreken. Niet dat alles zo glashelder werd gezegd, maar een arbeider vatte de toespraak kort en krachtig samen met: „Hard wark'n en zuunig leev'n.” En dat was inderdaad de kern. Zouden de zaken er minder goed door gaan, als voortaan de dingen zó helder gezegd werden dat iedereen ze kon begrijpen? Waarom toch zo vaak dat wollige taalgebruik waarvan heus niet alleen de zachte sector zich bedient? Verlaging van inkomsten heet zelfs al geen bezuiniging meer, maar 'omhuizing'. Wim Kan vatte het beleid al eens zó samen: Verhoging van de verhoging, en verhoging van de verlaging. Is het vreemd dat mensen de schouders ophalen en verzuchten: Akentskeleju?

Kijkt u ook naar de uitzendingen over De Bezetting? Dan hebt u het

verhaal van ds. Buskes weer gehoord over die man in het gebombardeerde Rotterdam. U weet nog wat die man zei? „Ik néém het niet! Ik néém het niet!” Dat zei ook professor Cleveringa in Leiden toen zijn joodse collega Meijers op last van de Duitsers moest verdwijnen. Dat zeiden ook de Amsterdamse arbeiders die het in februari 1941 voor hun joodse stadgenoten opnamen. Dat zeiden alle verzetsmensen. „Ik néém het niet!” Niks Akentskeleju!

Iedereen heeft de plicht zijn persoonlijke verantwoordelijkheid te dragen. Niemand kan die van ons overnemen, geen regering, geen directie, geen kerkeraad. Als er verkeerde dingen gebeuren, horen wij verzet te bieden. „Gij zult de meerderheid in het kwaad niet volgen!” En zelfs in de kerk kan het soms nodig zijn daaraan te herinneren. Niet alles is met meerderheid van stemmen uit te maken en zeker niet de vraag of iets goed dan wel slecht is. Het is trouwens zonder meer dwaasheid te veronderstellen dat de meerderheid gelijk moet hebben. Kijk maar naar de twaalf verspieters: twee hadden gelijk en de meerderheid, tien, zat er helemaal naast. Werp me nu niet tegen dat bij verschil van inzicht toch een beslissing genomen moet worden. Dat geldt in het algemeen voor praktische zaken, maar het gaat nu om heel andere dingen. Wie in de oorlog een Ariër-verklaring invulde, dreef daarmee de joodse medeburgers in het nauw. Wie zich afzijdig houdt als een broeder of zuster beschadigd wordt, doet even slecht.

Het is te hopen dat er altijd mensen zullen blijven die warm lopen voor zaken waar anderen koud onder blijven. Wat mij betreft, mogen ze dan ook de bom willen bannen. Ik hoop vooral dat er veel jongeren onder zullen zijn. Misschien was dat op die zuil in Leeuwarden wel helemaal niet geestig bedoeld. Misschien was iemand wel heel bitter, cynisch, omdat zo veel mensen schouderophalend voorbijliepen. Misschien kalkte hij toen, als een protest tegen de duffe kleinburgerlijkheid, daar neer: Akentskeleju!

„Als je haar maar goed zit”, zeggen ze tegenwoordig. Trek je de dingen niet aan, maak je niet druk. Maar de laatste keer zei mijn kapper: „Nou meneer, meer kan ik er niet van maken, maar wees blij dat u nog zo veel haar hebt.” Is dit stukje in Opbouw nou helder genoeg?

O ja, voor ik het vergeet: ik wens u

nog een heel goed nieuw jaar. En als u eens dwars ligt, als uw haar wat weerbarstig is, denk dan aan de woorden van mijn kapper.

HET RECHTE RUGJE

Het rechte rugje van zijn kinderjaren raakt menig een zijn leven niet meer kwijt. 't Weerbarstig kuifje slecht gekleurde haren is nauwelijks vatbaar voor de tand des tijds.

Het schoolse schrift, de welverzorgde handen beklijven en met rekenen blijft het gaan... O, konden wij eens ruilen met elkander en zorgeloos in eens anders schoenen staan.

Ik zou zo graag dan Casanova wezen of Don Quichotte of De Dikke Man of iemand die een afschuw heeft van lezen, maar daarentegen goed chaufferen kan.

C.J. Kelk

D.W.L. Milo, Nunspeet

Beschermers van heksen

Balthasar Bekker (1634-1698)

Komt u wel eens een heks tegen? Waarschijnlijk niet. Ze lopen onder ons niet veel rond. Maar enkele eeuwen geleden zag men er vele. Men zag ze vliegen. Men zag overal heksen, vooral in ongewenste personen. En die werden dan zekerheids-halve opgeruimd. We spreken over een doodgezwegen hoofdstuk uit de historie van het Christendom*.

Vanaf de late middeleeuwen werd onder een heks iemand verstaan, die een verdrag met de Duivel zou hebben gesloten, teneinde het kwade in de wereld te bevorderen. Die heksen zouden met bedwelmende vergiften, met tovermiddelen en door belezing hun medeschepse-len leed berokkenen. Gewoonlijk heetten heksen vrouwen te zijn – er kwamen echter ook mannen voor, die heks genoemd werden. Terwijl in Groot-Brittannië een 'gemengde' heksenorde bestaat, die nogal eens van zich doet spreken¹.

Dat laatste is niet verwonderlijk. Na de eeuw van het rationalisme – de negentiende eeuw, die alles wilde zien, horen, begrijpen, nameten, registreren en binnen eigen denkvermogen opbergen – kwam de slinger naar het andere uiterste: alles wat onredelijk, onmeetbaar, oncontroleerbaar en bovennatuurlijk schijnt wordt aanvaard. Het is niet verwonderlijk, dat de eerste spiritistische verschijnselen werden genoteerd, alweer in Groot-Brittannië, omstreeks de laatste eeuwwisseling, toen het rationalisme overrijp werd.

In de 'duistere' middeleeuwen dus kwam het heksengeloof op. Men zag in alle tegenspoed niet zo zeer de hand Gods als wel de 'kwade hand'. Men wist meer over het Boze Oog te vertellen dan over Gods vriendelijk aangezicht. Naast grote vroomheid in kloosters en kluizen kwam volmaakt heidendom voor. Wie de sterkste verhalen wist bouwde een kring van 'gelovigen' op en de siddering voor het onbekende maakte, dat de leiders geloofd werden. De ge-christianiseerde wereld lag opnieuw in de greep van de medicijnmannen.

Hele volken – zonder levenszekerheid, zonder toevluchtnemend geloof in onze Heiland, geconfronteerd met alle onzekerheden, rampen, epidemieën, oorlogen, wreedheden, plunderingen – concentreerden hun angsten in ongeremde haat tegen 'spoken', 'heksen', heksenmeesters, heksensabbatten en de baarlijke Duivel zelf. In hun ijver om hun 'huizen' te reinigen vergaten ze die huizen behoorlijk te bewonen – zo-

dat elke uitgedreven demoon een legertje van demonen meebracht en het schoongemaakte huis opnieuw betrok².

Deze heksenvervolging kreeg haar naam en gestalte, toen de kerk er zich mee bemoeide. Men was al zo ver, dat men de jaarlijkse bijeenkomsten van heksen met de Satan wist te dateren op 1 Mei; de naam van de feestnacht was Walpurgisnacht en de plaats: op de Blocksberg in de Harz, Dld. Het was 1484 en twee Duitse inquisiteurs kregen van paus Innocentius VIII de aanbeveling mee, om heksen uit te roeien. Wist Innocentius veel? Zijn naam belooft niets.

Maar de twee inquisiteurs wisten wel hoe ze het moesten aanpakken. Al in 1487 was hun theologische bodem gelegd: hun boek 'De Heksenhamer' kwam uit. Daarin wisten beide boeven Institutoris en Sprenger haarfijn aan te geven: hoe je heksen moest herkennen, hoe tot bekentenissen te brengen en hoe ze af te slachten. En dat weet u ook wel: wanneer eenmaal een theologische basis onder enig streven is gelegd, moet je zelfs bedrivers van ongerechtigheid de ruimte geven.

Onder bescherming dus van de kerk, onze moederkerk, heeft men eeuwen lang menselijke wezens vervolgd, die van demonie, toverij en contact met de Satan werden verdacht. Deze heksenvervolging nam grote vormen aan: er zijn steden en dorpen door ontvolkt. Achteraf erkennen wij dat deze gesel „een uiterst bedenkelijk sociaal-psychologisch verschijnsel” is geweest, „een der beschamendste episoden van de geschiedenis van het Christendom”³. Wie immers een mond open deed tegen de wankele rechtspraak, werd zelf doelwit van verdenking en beschuldiging. Vanwege de ongrijpbaarheid van het bestreden kwaad nam de rechtspraak het niet nauw: elke foltering kon pas beëindigd worden wanneer het slachtoffer had bekend; nog liever na het noemen van een aantal gefingeerde medeplichtigen. De moderne politieke folterprocessen kunnen bij de kerkgeschiedenis in de leer zijn geweest.

Met afschuw keren wij ons af van deze gruwelijke periode uit de geschiedenis van de 'christenheid'; waarbij we even opmerken dat deze periode nog niet overal ter wereld is afgesloten; en waarbij wij ten overvloede vastleggen, dat niet de reformatie een punt zette achter de hek-

senvervolgingen, overgenomen uit de Roomse boedel⁴.

Toch komt u vandaag waarschijnlijk geen heksen tegen. Niemand zegt dat ze er niet zijn, maar indien wel dan zijn ze niet meer vogelvrij. En dat is enig winstpunt. Hoe is die ommekeer gekomen? Hoe is het christendom van deze ziekte verlost?

De waarheid gebiedt hier de naam van een Nederlands theoloog te noemen, van de Amsterdamse predikant Balthasar Bekker. Een interessant mens, waarvan we iets meer mogen weten. Het feit alleen al, dat een theoloog een einde wist te maken aan een theologische klopjacht, maakt hem dapper, zo niet beroemd.

Ds. Bekker was geboren in 1634 (maar dat wist u al) in het Friese plaatsje Metslawier (en dat wist u nog niet). Hij ging naar de hogeschool te Groningen, later naar de Franeker academie, huwde daar met een dochter van professor Fullenius, werd rector van de Latijnse School aldaar, en begon in 1657 als gereformeerd predikant te Oosterlittens, oud zijnde 23 jaar.

Tot zover ging alles wetenschappelijk goed. Maar op deze leeftijd begon hij zich aan te wenden: alle dingen zelf te onderzoeken en niets op gezag van anderen te geloven. Hetgeen vreselijk gevaarlijk is. Hij ging les geven aan theologische studenten, waarbij hij zijn pupillen ongetwijfeld met zijn kritisch beginsel vertrouwd maakte. Dat gaf voldoende reden om ds. Bekker verder onderwijs aan toekomstige predikanten te verbieden...

Toen hem het mondeling doorgeven van zijn wetenschap onmogelijk werd gemaakt, koos hij de schriftelijke weg. Hij schreef een boekje 'Vaste spijs der Volmaakten'. U denkt aan Paulus en aan de schrijver van de brief aan de Hebreeënen? Terecht⁵. Ds. Bekker trachtte zijn lezers tot volmaaktheid, tot volwassenheid te brengen; daartoe trachtte hij hen los te krijgen van de platgetreden paden en tot zelfstandigheid in het lezen, beoordelen, verwerken en geloven te brengen.

Blijkbaar hebben zijn critici hem niet begrepen. Misschien ook kende men Paulus' woorden aan Corinthe onvoldoende om het verschil in melk en vaste spijs te begrijpen. Maar toen ds. Bekker een tweede boekje publiceerde, dat men wel en terdege

begreep al was het in het Latijn geschreven, werd zijn 'Vaste spijs' verboden!

Dat tweede boekje was een verdediging van Descartes tegen een onredelijke veroordeling van theologische zijde. Descartes was de Amsterdamse filosoof van de twijfel. Vandaag wordt gezegd, dat de twijfel het begin van wijsheid is, immers het onderzoeken van alle dingen, met behoud van het goede. Maar in die tijd gold twijfel aan algemeen-erkende-zaken als ketterij. Bekker zag dat anders. Die had al jong gemerkt, dat theologen elkaar klakkeloos kunnen naspreken – men zie slechts de Bijbelcommentaren vanaf de vroegste rabbinen. Bekker begreep dat naspreken geen wetenschappelijk nieuws oplevert. Hij verstond ook dat twijfel een breekijzer kan zijn, dat oude rommel helpt opruimen en nieuwe schatten te voorschijn brengen. Toen men dat tweede boekje gelezen had begreep men, dat ook het eerste boekje uiterst gevaarlijk moest zijn... voor de theologische kraam. Als gezegd: het boekje werd verboden lectuur.

Via Loenen aan de Vecht en Weesp kwam ds. B. Bekker als gereformeerd predikant te Amsterdam terecht, in 1680. Daar ging hij door met schrijven: zette zijn lezers tot kritisch denken aan. In 1683 was het een 'Onderzoek van de Beteekeninge der Kometen', waarmee hij zoveel natuurkundige wijsheid uitstalde, dat het met kometen samenhangende bijgeloof een geduchte knauw kreeg. In 1688 kwam zijn exegese van het boek Daniël uit – in 1691 kwam eindelijk zijn levenswerk in het licht: twee delen van 'De beooverde Weereld'.

Zij sloegen in als een dubbele donderslag. Heel de kerkelijke wereld verzette zich met hand en tand tegen deze nieuwlichterij. Ds. Bekker ging echter door en publiceerde in 1693 zijn derde en vierde deel van dit boek, dat belangrijker zou worden dan 'De Heksenhamer'. Hij was er zeker van, dat hij in dit boek naar de Schrift sprak en aan het christendom beter gestalte gaf dan in hoogkerkelijke heksenvervolgingen gebeurde.

Het heeft hem persoonlijk de strop bezorgd. Hij is op 7 Augustus 1692 uit het ambt gezet. Zijn reactie was een 'Kort en waarachtig verhaal', in hetzelfde jaar gepubliceerd. Hij wilde wel theoloog zijn, maar dan een Bijbels theoloog: een die met het gezag van de Bijbel spreekt en niet als de Schriftgeleerden⁶.

Zo heeft ds. Bekker, zijn ambtelijk leven riskerende en verliezende, iets gedaan voor zijn medemensennood, zowel vervolgd als vervolgers. Hij werd een beschermer van weduwen, wezen en vervolgd.

Zijn boek heeft doorgewerkt. Met behoud van alle straf-overwegingen moest de kerk – de reformatische eerst, later de katholieke – de juistheid van 's kettters publicaties beamen en een einde maken aan haar onchristelijke terreur. De geschiedschrijvers erkennen achteraf Bekker's grote trouw als ijverig herder en uitstekend catecheet, zijn kundigheid van uitnemende geleerdheid⁷. En voorts zorgde de Heere wel voor deze zijn knecht: de stad Amsterdam heeft per abuis tot zijn dood toe zijn jaarwedde doorbetaald.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Nog een keer 'de grote verwarring'

Zodra je je in een bepaalde toestand bevindt, of je in een onderwerp verdiept, lijkt het of alles in je omgeving er op inspeelt. Bijvoorbeeld: Je hebt last van een pijnlijke rug. Opeens heeft iedereen uit je omgeving of zelf een beroerde rug, of een goede vriend of verwant gaat gebukt onder de zelfde klacht. Kortom, het is een wonder dat er nog zoveel mensen recht op door Nederland lopen.

Dit overkwam me ook, toen ik me bezig hield met de paranormale verschijnselen.

Kort nadat ik had beschreven, hoe mijn overbuurvrouw was opgeknapt na een bezoek aan een vrouwelijke magnetiseur, belde één van mijn zusjes me op en vertelde me het volgende verhaal:

Bij hun gemeente behoort een zuster, die erg veel last had van hoofdpijn. Niet de gewone drenzende hoofdpijn, die na een paar dagen weer over gaat, maar een chronische pijn waar zij echt onder leed. De gewone artsen en specialisten hadden haar bekeken en zij hield het op gegeven moment letterlijk en figuurlijk voor gezien.

„Meid”, zei een kennis, „waarom ga je niet naar een magnetiseur? Baat het niet... dan schaad het niet”. Ze ging...

Tot haar grote opluchting vond zij er baat bij. Na een zitting was de hoofdpijn weg. Wel moest zij zich regelmatig laten behandelen, want onderhoud bleek van belang voor de patiënt.

Er was één ding, dat haar verontrustte. Ze kon zich niet concentreren als ze bad. Daar had zij, ondanks de pijn nooit last van gehad. Ook in de kerk dwaalden haar gedachten telkens af, hoewel zij nijver probeerde de preek in zich op te nemen.

Nu is dat op zich niet zo schokkend, want iedereen kent veronderstel ik, de momenten dat juist een opmerking in de preek, je gedachten op een ander spoor zet. Ik heb er me

Noten

1 Nog in 1974 verscheen een werk 'Heksen en Démonen', anoniem te Helmond uitgegeven onder nr. ISBN 90 252 6507 3.

2 Mtt. 12:44

3 dr. H. Bianchi in Kok's Chr. Encycl. II

4 met gepaste onbescheidenheid moge ik verwijzen naar mijn artt. 'Het Lied van de Heks', Opbouw 1965 en 1975

5 1 Cor. 3:2 en Hebr. 5:12

6 Mtt. 7:29

7 Kok's Chr. Enc. 2e dr. pag. 537 dl I, z.n.

* Onlangs bleek mij dat herdruk van een artikel uit Juli 1979 nuttig kon zijn.

zelf eens op betrapt, dat toen de predikant het had over de povere kleding van Johannes de Doper, ik meteen mijmerde: „Hé... Reinier moet ook nieuwe sandalen hebben.” Het volgende kwartier heb ik de oproep tot bekering niet gehoord. In mijn gedachten slenterde ik door de winkels omdat de jongste zoon slecht in zijn kleren zat op dat moment. Toen de dominee 'amen' zei, had ik hem helemaal in 't nieuw.

Maar bij deze zuster was iets anders aan de hand. Iedere week weer dacht ze: „Verdraaid... waar heeft die dominee het nu weer over” en ging moedeloos naar huis, omdat er niets werkelijk tot haar door drong. Ze kreeg het gevoel, dat iets haar verhouding tot God grondig verstoortte en voelde zich daar ongelukkig onder. Puur 'toevallig' preekte er toen in hun kerk een predikant, die net terug was van het zendingsveld. Het ging over occultisme en de verwoestende uitwerking, die dat verschijnsel kan hebben. Na afloop van de dienst ging ze naar die predikant toe, omdat ze de preek nogal onthutsend vond en bepaalde dingen eng herkenbaar. De dominee adviseerde haar om toch maar eens te vragen aan de magnetiseur waar die vermoedde, dat zijn gave om te genezen vandaan kwam.

Tot haar verrassing wilde de genezer haar op die vraag geen antwoord geven en zei toen ze aandrong, kortzellig, dat hij haar verder niet meer kon behandelen. De hoofdpijn kwam vrijwel meteen terug. Het contact met God niet. Daar was meer tijd voor nodig. En veel bidden. Vóór haar en dóór haar.

Het is een geschiedenis met een happy end, al heeft ze nog steeds hoofdpijn. Na de positieve ervaring van mijn overbuurvrouw, wilde ik u dit verhaal niet onthouden. Gewoon omdat het klamme zweet me uit kan breken bij het idee dat ik iemand een duwtje in een minder kritische richting zou kunnen geven.

A. Troost, Amsterdam

De bijbel in de filosofie en in de theologie

1. Een uitspraak van Schillebeeckx

Eén dezer dagen stond in Trouw de uitspraak van Prof. Schillebeeckx te lezen dat elke theologie z'n eigen filosofie heeft. Wat hij daarmee precies bedoelde is mij onbekend. Als losse uitspraak signaleer ik deze gedachte slechts als een symptoom van het langzaam maar zeker door-dringend besef dat ook in de theologie, evenals in alle andere (echte) wetenschappen, filosofie meesprekt. Niet als een toevoeging van buiten af, maar van binnen uit, vanuit haar grond-categorieën, denkpatronen en methodieken. Men kan natuurlijk niet van elke theoloog of andere vakwetenschapper verlangen dat hij zodanig filosofisch geschoold is, dat hij de in zijn leerstellingen en formuleringen impliciete filosofie direct herkent. Het traditionele onderwijs dat theologische studenten in het begin van hun studie krijgen in de *geschiedenis* der filosofie, bedoelt wel dit mogelijk te maken. In de praktijk komt daar echter vrijwel niets van terecht. Zulks door diverse oorzaken, onder andere omdat de geschiedbeschrijvingen van de filosofie niet zelf filosofisch-neutraal (kunnen) zijn, terwijl veel, of zelfs de meeste geschiedschrijvers dit niet kunnen erkennen vanuit hun traditionele opvatting dat wetenschappelijke geschiedschrijving religieus en filosofisch neutraal kan, althans behoort te zijn.

Maar nu ter zake: *waarom* zit er *altijd* in elke vakwetenschap, ook in de theologie, *filosofie*? Het antwoord op deze vraag komt te voorschijn bij het beantwoorden van de volgende vraag:

2. Waarover gaat het in de filosofie?

In de filosofie gaat het o.a. om de grond-begrippen van de vakwetenschappen. Wat de theologie betreft dus om begrippen als geloof, godsdienst, religie, openbaring, mythe, rite, en dergelijke. Speciaal wat betreft de *christelijke* theologie ook over bijbel, kerk, sacramenten, enz. Vanwege de veelzijdige innerlijke samenhang van al het bestaande in de schepping, kunnen deze grondbegrippen wijsgerig niet anders benaderd worden dan met behulp van de grond-categorieën der *werkelijkheid als totaal*. Filosofie is een 'totaalwetenschap', waarin „alles met alles samenhangt”. De inhoud van de wijsgerige *totaalvisies* op de realiteit wordt nader expliciet gemaakt in de diverse wijsgerige thematieken. Zo is de filosofische antropologie ener-

zijds grondslag van de gehele werkelijkheidsbeschouwing ('kosmologie'), anderzijds moet zij zelf kosmologisch ontwikkeld worden, en impliceert zij op haar beurt de grondlijnen voor de wijsgerige sociologie, de wijsgerige praxeologie (d.w.z. filosofie van de levenspraktijk, tegenwoordig vaak handelingstheorie genoemd) en de kennis-, inclusief wetenschapstheorie. Welnu, de opvattingen in al deze filosofische (sub)disciplines *bepalen inhoudelijk* de vorming der vakwetenschappelijke grondbegrippen, en de methode daarvan. Daarom begint het terecht al een beetje mode te worden om bij veel wetenschappelijke inzichten de vraag te stellen: welk mensbeeld zit hierin verborgen? welk wereldbeeld zit hier achter? welke waarheidstheorie is hier aan het werk? Met deze en dergelijke, en in het algemeen gesproken: met alle *filosofische* (totaliteits-) theorieën bevinden we ons in het *grensgebied* van de vakwetenschappen en van de wetenschap als zodanig. D.w.z. een gebied waarin de niet-wetenschappelijke factoren, met name de geloofsopvattingen, hun invloed doen gelden op de inhoud der vakwetenschappen, en wel *via* de filosofie. Tot zover een wel zeer summiere aanduiding van de taak der filosofie en van de reden waarom zij *structureel*, en dus noodzakelijk, aanwezig is óók in theologie.

3. Het belang van christelijke filosofie voor de christelijke theologie

Het algemene spraakgebruik in onze Westerse cultuur, en met name in dat van wat meer gestudeerd hebbende mensen, is in heel wat begrippen, uitdrukkingsvormen en denkpatronen historisch mede *gevormd* door filosofische stromingen. Ook principieel is aan dit feit niet te ontkomen. Daarom is het voor de *christelijke* beoefening der wetenschappen, (ook van de theologie!), zo belangrijk om een christelijke filosofie te hanteren. Anders blijft de scholastieke methode stand houden om 'het christelijke' niet te zoeken *binnen* de wetenschap, in haar grond-categorieën en methoden van begripsvorming, maar *uitwendig* in de *combinatie* van neutraal geachte wetenschap *met* buiten-wetenschappelijke gegevens, bijv. met bijbelse informatie, of ook alleen in gebed en dankzegging rondom het eigenlijke en neutraal geachte wetenschappelijk onderzoek.

Dit is één van de grondgedachten van de reformatische wijsbegeerte, die echter nog lang niet in christelijke kringen genoegzaam bekend en erkend zijn. Veeleer functioneert nog volop het scholastieke schema van natuur en genade, d.w.z. van een uitwendige verbinding tussen natuurlijk en neutraal wetenschappelijk verstandsgebruik en zgn. 'bijbelse gegevens'. Kenmerkend daarvoor vond ik enige jaren geleden de vraag van de bekende Ir. De Graaf van de Geref. Bond in Trouw. Die vraag was wat men zich eigenlijk 'naast theologie' nog zou kunnen voorstellen bij de term 'christelijke filosofie'. Vermoedelijk dacht hij evenals Tertullianus en Augustinus dat de theologie de ware of christelijke filosofie genoemd kan worden. Deze traditionele visie werd spits geformuleerd door Karl Barth. Deze maakte zich tot tolk van de protestantse theologische traditie toen hij schreef: „*Christelijke filosofie* is in de praktijk nog nooit werkelijkheid geweest: als ze *filosofie* was, was ze niet christelijk, was ze *christelijk* dan was het geen filosofie” (Kirchl. Dogm. I, 1, S.4). Velen denken trouwens nog precies zo inzake de (on)mogelijkheid van 'christelijke wetenschap' in het algemeen.

In een dergelijke gedachtengang is christelijk wetenschappelijk denken alleen *theologisch* denken. De consequenties op theologisch gebied hebben we in het midden van onze eeuw zich met volle kracht zien baanbreken. Het (neo) positivistisch denkklimaat heeft, vaak als alternatief tegenover het existentialisme, zijn beslag gelegd op de theologie, die zich mede daardoor gaandeweg begint te generen voor haar naam. Zij heet voortaan liever geen theologie meer, maar godsdienstwetenschap. Theologie is nl. van huis uit vermengd met geloof. Godsdienstwetenschap kan veel meer echte 'zuivere wetenschap' zijn, die als zodanig recht heeft op een plaats aan de universiteiten. Voor de *kerken* moet dan maar, op historische, traditionele gronden, wat ruimte gemaakt worden om de zgn. 'geloofsvakken' te verzorgen. Aldus een gangbare redenering die regelrecht voortkomt uit een on-christelijke, echt humanistische filosofie over wat wetenschap is en moet zijn, welke filosofie gebaseerd is op een on-christelijke antropologie, en op een on-christelijke kosmologie. En geworteld in het religieus-dialectische grondmotief van natuur en genade.

4. De Bijbel in de Reformatorische Wijsbegeerte

Wijsgerig gezien is de Bijbel, als *openbaring Gods*, de norm voor ons geloofsleven. Zij fungeert in de 'wetszijde' van het kosmische geloofsaspect, waarin alle mensen, ja zelfs alle schepselen, eveneens fungeren. Naar de 'subjectszijde' van het geloofsaspect gezien betekent dit dat alle *mensen* een subjectieve geloofsfunctie hebben, waardoor zij *kunnen* geloven. Zelfs ook *moeten* geloven, de mens kan niet niet-geloven. De grote vraag is echter of dit concrete geloven een activiteit is waarin de mens zich conformeert aan de 'wet' voor het geloven, nl. aan de openbaring Gods. Openbaring en geloof verhouden zich, wijsgerig gezien als wet en subject, nauwkeuriger uitgedrukt: als de wetszijde en de subjectszijde van het geloofsaspect der werkelijkheid. Wat wij ongeloof en atheïsme noemen, is wijsgerig gezien verkeerd geloven en, naar de wetszijde: een verdrongen en vervangen 'openbaring' van een tot af-God gemaakt schepsel. Het genoemde 'ongeloof' blijft *naar zijn aard* een geloofs-overtuiging, zij het met een verkeerde inhoud.

Ook de wetsleer in het algemeen is van belang voor de theologie. Niet alleen voor de 'theologische ethiek' maar ook bv. voor de theologische bijbeltheorie. Zij attendeert ons nl. op *het geheimenis* van de Schrift: het geheimenis dat het woord van mensen Gods Woord is, en dat Gods Woord tot ons komt in woorden van mensen.

5. Het ondoorgrondelijk geheim van Gods Wet voor alle creatuur

In de Reformatorische Wijsbegeerte is het besef bezig zich uit te kristalliseren, dat we in de wet Gods voor alle schepselen, inclusief voor de menselijke geloofsactiviteiten, primair van doen hebben met een ondoorgrondelijk, noch praktisch, noch theoretisch te analyseren *geheim*. Dat 'geheim' is uiteraard niet dat God door zijn wet zijn wil bekend maakt, *openbaart*. Gods zelfopenbaring, zijn wilsopenbaring kan zeer wel in principe *gekend* worden, zij is immers *openbaring* aan de mensheid. Aan ieder die God niet (er)kent ontnemt die openbaring alle 'onschuld' (Rom. 1:20). Maar in die openbaring, in die bekend-making wordt het 'geheim', het ondoorgrondelijke, niet opgeheven of beëindigd. Het blijft een *goddelijk* geheim-voormensen, dat niet verklaard, doorzien of begrepen kan worden, maar alleen *geloofd* en *zó*, d.w.z. met geloófskennis, gekend en geweten. Want dat 'geheim' is alleen een geheim, een verborgenheid voor elk *theologisch verstand* dat begripen en verklaren en inzichtelijk maken

wil. Ook voor de filosofie blijft het een geheim, dat boven haar kennis-mogelijkheden uitgaat: het geheim van de *creatieve vervlochtenheid* van de wet Gods met het schepsel, d.w.z. met de wets-zijde van het schepsel. Dáár ligt het ondoorgrondelijke van het samen-zijn, van het onvermengd en onveranderd en ongescheiden één-zijn van Gods wet met de creatuurlijke werkelijkheid. Dat zijn, om nog eens die riskante analogie uit de theologie over te nemen: de 'twee naturen' van de *kosmische wetsorde* waarin ook de Heilige Schrift is opgenomen. Theologisch gesproken betekent dat ook het einde van het dualisme dat opgesloten ligt in de woorden 'algemene en bijzondere' openbaring, 'algemene en bijzondere' genade, natuur en genade, e.d.

6. De Bijbel in een reformatische theologie

Zoals gezegd, evenals alle wetenschappen moet ook de theologie zich bedienen van algemene kosmologische categorieën en grondbegrippen. Niet alléén de theologie, maar zij toch wel in de eerste plaats, komt telkens in aanraking met de verhouding en verbinding tussen 'het goddelijke' en 'het menselijke'. Zo zijn er bijv. in de theologische bijbeltheorie hevige discussies over allerlei dilemma's, categorieën en schema's, die, wetenschappelijk gesproken, slechts verantwoord gehanteerd kunnen worden in een zich bewustzijn van hun filosofische, kosmologische herkomst en implicaties. Ik denk hier o.a. aan wat de uitdrukking 'organische inspiratie' kan inhouden, aan de antropologische implicaties van de term 'geïnspireerd' (evenals de term 'gegeven' een aanvechtbare vertaling van het 'theopneustos' in 2 Tim. 3:16), aan de logische 'consequenties' die daaruit getrokken (kunnen) worden en soms ook bewust niet getrokken worden. Wie over al deze en dergelijke *problemen* uitvoerig geïnformeerd wil worden kan m.i. uitstekend terecht bij Berkouwers tweedelige studie 'De Heilige Schrift' (I, 1966; II, 1967).

In verband met de inspiratie-theorie rijzen ook tal van kwesties over 'vorm en inhoud', 'boodschap en verpakking', centrum en rand of omtrek, over wat 'skopus' wel en niet kan betekenen in dit verband, enz. enz.

Het is alles noodzakelijke theologische arbeid om de genoemde, en nog veel meer, problemen in verband met de leer inzake de Schrift te analyseren. Op de achtergrond van het gemeentelijk leven kan deze arbeid de kerken en hun predikanten van dienst zijn bij het verdiepen van het kennis-element in het geloofsleven. Niet meer, maar ook niet minder. Het is belangrijk, omdat in het

geloofsleven, evenals in elke andere soort van bewust menselijk functioneren, een sub-structuur zit ingeweven die van 'cognitieve', d.w.z. van verstandelijke aard is. Op zichzelf is zulk een kennis nog geen geloof. Evenmin als een afgestudeerd econoom door zijn *kennis* nu automatisch een goed zakenman is, is een theoloog door zijn *kennis* een echte gelovige christen. Maar zoals een goed zakenman geholpen kan zijn door een meer ontwikkelde kennis der economie, zo kan een gelovige geholpen en gediend zijn met resultaten van een goede theologische studie. Maar zodra dat kennis-moment in het geloven verzelfstandigd wordt, of overschat, gaat dit het geloofsleven haast automatisch beschadigen en verschrallen. Helaas staat dit predikanten en beroepstheologen niet altijd helder voor de geest. Hetgeen in de eerste plaats te wijten is aan hun opleiding. Daarover nu niet verder. Maar wel merk ik nog op dat gebrek aan reformatische basiskennis inzake de filosofie van de theologie (vroeger heette dat het vak 'Encyclopedie der theologie', tegenwoordig afgevlakt tot 'Inleiding') zich ook wrekt in alle hoofdstukken van de dogmatiek, en met name in de bijbeltheorie. Daarin worden nl. tal van kwesties besproken die tegen de achtergrond van een schriftuurlijke, reformatische wijsbegeerte beter behandeld kunnen worden, dan thans gewoonlijk het geval is in de orthodoxie. Ik denk aan de kwestie van de 'tegenstrijdigheden' in de Bijbel, de 'historische betrouwbaarheid', de tijdgebondenheid, de wetenschappelijke bruikbaarheid van de Bijbel voor andere wetenschappen (m.a.w. waarin schuilt nu eigenlijk het christelijk zijn van christelijke wetenschap?), bijv. voor geologie, biologie, volkenkunde, geschiedeniswetenschap, enz. Daarmee zijn ook allerlei wetenschappelijke nevenkwesties gemoeid, zoals de discussie over 'fundamentalisme', de invloed van het rationalisme in theologie en kerk, het recht en onrecht van 'historische Schriftkritiek', de Amerikaanse organisatie ter verdediging van de 'foutloosheid' van de Bijbel, enz. Een artikelenreeks in een blad als Opbouw kan niet te lang worden voortgezet. Daarom stoppen we voorlopig. In het kort bestek van deze zes artikelen kan ik uiteraard niet één van de aangeduide problemen grondig bespreken. Dat was ook niet de bedoeling, en dat zou ook niet passen in Opbouw, dat geen theologisch vakblad is. Toch heb ik het gewaagd enige filosofische en theologische kwesties, die in de kerken actueel zijn, kort aan te duiden. Want ook in Opbouw verschijnen nog al eens stukjes theologie (voor de liefhebbers). Gelukkig maar. Want theologie blijft toch een mooie en waardevolle hobby, ook voor niet-theologen.

J.C. Schaeffer, Apeldoorn

Op weg naar 1992 (1)

Reaktie op een synodebesluit

De grenzen open?

Dit artikel heeft niets te maken met de openstelling van de grenzen binnen de Europese gemeenschap in 1992. Beschouwingen over een Verenigd Europa zult u van mij niet moeten verwachten.

Maar terugblikkend op de Synode van Groningen van de Chr. Geref. Kerken, die in het vorige jaar gehouden werd, en vooruitkijkend naar de Synode van Apeldoorn, die – als onze Heer niet voor die tijd gekomen is – gehouden zal worden in 1992, gaf dit jaartal mij wel gedachten in de zin over open of gesloten grenzen.

De Chr. Geref. Kerken maken zich op om in '92 te gedenken dat zij als kerken van de Afscheiding 100 jaar zelfstandig voortbestaan. Immers, toen op 17 juni 1892 de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Nederlands-Gereformeerde Kerken zich verenigden, meende een klein aantal kerken hierin niet mee te kunnen gaan. Dat is toen het begin geweest van de huidige Chr. Geref. Kerken. Of, zoals zij het zelf dus zien, de voortzetting van de kerken van de Scheiding. Men meende om Gods wil niet met de Vereniging mee te mogen gaan. Gedeeltelijk om procedurele redenen – omdat de plaatselijke kerken niet waren gehoord en alles op synodaal niveau was beslist. Maar gedeeltelijk ook op confessionele gronden – omdat binnen de dolerende kerken dingen werden geleerd over wedergeboorte en doop, die men niet als Gereformeerd kon erkennen.

De kaart van kerkelijk Nederland is sinds 1892 vrij ingrijpend gewijzigd. De Geref. Kerken in Nederland zijn inmiddels opgesplitst in de Geref. Kerken (syn), de Geref. Kerken (vrijg) en de Ned. Geref. Kerken. We zien de Geref. Kerken (syn) verward in een Samen-op-Weg-proces, waarin Afscheiding en Doleantie achterhaald schijnen te zijn. De twee andere zoëven genoemde kerkgemeenschappen hebben diverse pogingen gedaan om te komen tot een soortgelijk proces samen met de Chr. Geref. Kerken, waarin aan de reformatorische bewegingen uit de vorige eeuw wél recht wordt gedaan. Helaas blijken deze pogingen tot nu toe met vruchteloosheid geslagen. Zowel de Ned. Geref. Kerken als de Geref. Kerken (vrijg) hebben immers van de Synode van Groningen geen ondubbelzinnig 'ja' te horen gekregen op hun vraag een einde te maken aan een gescheiden kerkelijk leven. De Chr. Geref. Synode heeft

unaniem uitgesproken dat de grenzen vooralsnog gesloten dienen te blijven.

Verskil in belijden

Met betrekking tot onze kerken, om ons daar voorlopig toe te beperken, zijn er twee punten, die door de Synode als struikelblokken worden beschouwd op de weg naar kerkelijke eenwording. Dat is in de eerste plaats een verschil in belijden. En in de tweede plaats zijn er bezwaren tegen ons Akkoord van Kerkelijk Samenleven en het functioneren daarvan. Aan beide punten van bezwaar wil ik een aantal opmerkingen wijden.

In de eerste plaats dus het verschil in belijden. Dat betreft het bekende complex van vragen rondom de toeëigening van het heil. De Synode heeft als haar oordeel uitgesproken „dat in de Nederlands Gereformeerde Kerken met betrekking tot de toeëigening van het heil geen recht gedaan wordt aan wezenlijke elementen uit de belijdenis der kerken”. Weliswaar wordt uitgesproken „dat de geconstateerde verschillen ... geen belemmering mogen zijn om te erkennen dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de Gereformeerde belijdenis”. Maar desondanks is men van oordeel „dat deze verschillen ... een belemmering vormen om op dit moment stappen te doen naar een vereniging van beide kerken”.

Zoals bekend kan zijn gaat het dus om de vragen over de betekenis van het Verbond en de Doop, wanneer je jezelf een kind van God mag noemen, de noodzaak van wedergeboorte en bekering, het werk van de Heilige Geest in het deel krijgen aan het heil in Christus e.d.

Het is ieder bekend dat bij de beantwoording van deze vragen de accenten verschillend gelegd worden. In Chr. Geref. kring wordt sterk benadrukt dat geloof en bekering geheel en al een zaak van God zijn. De mens, ook hij die door de doop is opgenomen in het verbond met God, is van zichzelf dood in zonden en misdaden (Ef. 2:1vv). Er is een werk van Gods genade voor nodig om hem tot nieuw leven te wekken. De zondaar moet wedergeboren worden. Hij moet bekeerd worden. Het zijn vooral de passieve werkwoordsvormen die in dit kader gehanteerd worden.

In onze kerken overwegen daarentegen de actieve werkwoordsvormen.

Dat ook de gedoopte bondeling van zichzelf in 'absolute doodstaat' verkeert, zal niemand onder ons ontkennen, al zullen maar weinigen een dergelijke term gebruiken. Maar deze dode zondaar wordt opgeroepen tot geloof en bekering. Zeker, dat geloof wordt gewerkt door de Heilige Geest. Hij is het die het hart van steen verandert in een hart van vlees. Maar de mens moet gehoor geven. Hij moet zich bekeren. Hij moet de deur van zijn hart openen. Hij is schuldig wanneer hij dat niet doet. Hij kan zich niet beroepen op of verschuilen achter zijn onmacht. Het is een mysterie, het geheimenis van Fil. 2:12v: „...blijft ... uw behoudenis bewerken met vreze en beven, want God is het, die om zijn welbehagen zowel het willen als het werken in u werkt.” Zonder God is er voor ons niets te werken aan onze behoudenis. Waar God niet begint, begint de dode zondaar niets. En Gods goede begin is niet het halve, maar het hele werk, voor de volle 100%! We stemmen dat onze Chr. Geref. broeders van harte toe. Maar waar God tot ons komt met zijn bevel tot geloof en bekering, daar komt keer op keer de zondaar tot leven. Zoals Lazarus tot leven komt door het bevel van Christus: „Lazarus, kom naar buiten!” En de gestorvene (!) komt naar buiten. Hij komt in aktie, hij gaat zitten, gaat staan, komt in beweging, gaat naar Hem die hem riep. Gods bevel tot geloof en bekering wekt de dode zondaar zo tot leven. Maar juist daarom is zijn geloofsaktiviteit óók voor 100% zijn aktiviteit!

De Verklaring van 1975

In 1975 kon door de Chr. Geref. Deputaten voor de Eenheid van de Gereformeerde Belijders en de Ned. Geref. Kommissie voor Kontakt en Samenspreking een Gemeenschappelijke Verklaring worden opgesteld van gedachten waarin men zich wederzijds kon vinden. Deze verklaring was een poging om de verschillende accenten die bij het spreken over bovengenoemde vragen worden gelegd in evenwicht te brengen. Het was een rijk en vreugdevol moment toen deze Verklaring wederzijds werd aanvaard en ondertekend.

Nu, 15 jaar later, moeten we vaststellen, dat we, in elk geval op landelijk niveau, sindsdien geen stap dichterbij elkaar zijn gekomen. Integendeel! De gesprekken over de genoemde punten zijn eindeloos herhaald. Er is van beide zijden

nagenoeg geen nieuws meer naar voren gebracht. We worden als Kommissie eigenlijk voortdurend gedrongen tot een antwoord op de vraag: „Funktionneert de Verklaring van 1975 eigenlijk wel?” En dan gaat het uiteraard met name om de noties die van Chr. Geref. zijde in deze Verklaring zijn ingebracht. Wordt, zo wordt gevraagd, aan die noties werkelijk recht gedaan?

In deze gesprekken is de grote moeite gebleken, dat de Deputaten hier eenvoudig niet van te overtuigen zijn. Heel typerend is wat zij in hun laatste rapport hierover melden aan de Synode. In de evaluatie van de laatste gespreksronde stellen zij tot drie keer toe vast, dat er bij ons oog is voor wat van Chr. Geref. zijde wordt benadrukt. Maar het blijkt niet voldoende te zijn.

In de eerste plaats wordt volgens Deputaten door ons wel toegestemd, dat de toeëigening van het heil het werk van de Geest is. Maar tegelijk constateren ze bij ons de vrees „dat een sterk benadrukken van de noodzakelijkheid van het werk van de Heilige Geest in de deelachtigmaking van het heil, wel eens tekort zou kunnen doen aan de verantwoordelijkheid van de mens”. En dat wordt als een gebleven punt van verschil aangevoerd.

In de tweede plaats wordt vastgesteld dat we hebben toegestemd, dat het zijn in het verbond niet betekent, dat het zondaar-zijn is opgeheven. Maar, schrijven Deputaten dan, „zij konden ons er niet van overtuigen, dat deze zaken ook voldoende recht wedervaart in de Ned. Geref. kerken.”

Als, in de derde plaats, van Chr. Geref. zijde gesteld wordt dat in de prediking aandacht moet worden gegeven aan het werk van de Heilige Geest in de mens en dat het tot de taak van de prediking behoort hierin leiding te geven en de gemeente te onderwijzen, vindt dat volgens de Deputaten opnieuw instemming bij onze Kommissie. Desalniettemin is weer hun commentaar: „... maar wij kregen niet de overtuiging, dat deze dingen in de Ned. Geref. Kerken van dezelfde importantie geacht worden als onder ons het geval is.”

D.w.z. onze woorden klinken goed, maar ze dekken niet de feiten. In elk geval kan de Kommissie de Deputaten er niet van overtuigen, dat dat wel het geval is. In de oren van Deputaten is het een belijden met de mond, maar niet met het hart en metterdaad. Ons belijden mist t.o.v. de Chr. Geref. Deputaten, en kennelijk t.o.v. heel de Synode van de Chr.

Geref. Kerken, de nodige overtuigingskracht.

En zo zijn we, zoals prof. Schuurman terecht ter Synode opmerkte, in de landelijke samenspreking in een impasse terecht gekomen. De standpunten zijn over en weer bekend. Verder spreken zal geen nieuwe inzichten geven. Op basis van de bekende standpunten zal er eindelijk

een beslissing moeten vallen. Er moet een duidelijk antwoord komen op de vraag: Vallen de geconstateerde verschillen binnen of buiten de grenzen van Schrift en belijdenis? Houden de Chr. Geref. Kerken in landelijk verband terecht of ten onrechte de kerkelijke grenzen voor ons gesloten?

Van de administratie

Er is een tijd van komen en gaan en na de periode van ruim 15 jaar, dat ik de administratie van 'OPBOUW' mocht verzorgen, is het nu de tijd 'om te gaan'.

Met veel plezier heb ik dit werk gedaan. Ik denk daarbij in het bijzonder aan de prettige reacties, die ik op mijn werk kreeg. Ook de brieven, die ik mocht ontvangen, zowel uit binnen- als buitenland, waren dikwijls hartverwarmend.

Sinds twee jaar is de administratie geautomatiseerd. Dat dit vlot verliep, is te danken aan de nooit aflatende zorg van de heer N. Schenk te Wijk bij Duurstede, die mij steeds met raad en daad bijstond. Dat is een dankbare vermelding waard.

Ik wil ook graag de heren Van Oord, Schuurman en Van den Herberg vriendelijk bedanken voor de fijne samenwerking. Als ik ze nodig had, stonden ze altijd klaar.

Per 1 MAART A.S. zal het administratieadres voortaan zijn:

**Administratie Opbouw
Postbus 84183
3009 CD ROTTERDAM**

De administratie zal dan verzorgd worden door
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Tuniserf 167
3067 WV Rotterdam

Ons privé-adres blijft Fam. Van Veelen
Haydnlaan 21
3741 HC Baarn

Met vriendelijke groeten,

A.J. van Veelen-Vis

D. Holwerda, Zuidhorn

Punten en komma's (3)

En niet alleen voor dezen, maar ook voor wie door hun woord in Mij geloven, vraag Ik:

- I A dat ze allen één mogen zijn;
 B dat, a) zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U, b) zo ook zij in Ons mogen zijn;
 c) opdat de wereld gelove, dat d) Gij Mij hebt gezondend en
 e) Ik hun de heerlijkheid heb gegeven, die Gij Mij gegeven hebt;
- II A dat ze één mogen zijn;
 B dat, a) zoals Wij één zijn, b) (zo ook) zij – Ik in hen en Gij in Mij – volslagen tot één mogen zijn;
 c) opdat de wereld inziet, dat d) Gij Mij hebt gezondend en
 e) Gij hen hebt liefgehad, zoals Gij Mij hebt liefgehad.

Joh. 17, 20-23

Problemen van tekstindeling bij Johannes

In het bijzonder in het evangelie en de brieven van Johannes is er t.a.v. de tekstindeling nogal eens iets mis gegaan. Misschien kan ik dit het best aanwijzen aan de hand van een tekst die ik ruim dertig jaar geleden al eens met een andere indeling dan de gebruikelijke, en met een andere lay-out in Opbouw liet afdrucken¹. Ik heb toen wel de *inhoud* besproken, maar ben op de problemen van de zinsbouw en de zinsindeling niet nader ingegaan. Daarover dan vandaag.

Het betreft Joh. 17, 20-23. Mijn weergave ervan treft U boven dit artikel aan. Voor het gemak zette ik nu bij de verschillende elementen van deze tekst cijfers en letters.

Herhaling

Het eerste waarop ik de aandacht zou willen vestigen is: dat de *herhaling* hier een belangrijke functie heeft. We zagen in de voorafgaande artikelen dat element ook een rol spelen in de brieven van Paulus en Jacobus. Maar met name Johannes is sterk in herhaling. Let U b.v. maar eens op 1 Joh. 2, 12-14:

I a Ik schrijf u, kinderen ... b Ik schrijf u, vaders ... c Ik schrijf u, jongelingen ...

II a Ik heb u geschreven, kinderen ... b Ik heb u geschreven, vaders ... c Ik heb u geschreven, jongelingen ...
 Wat onze tekst betreft: om te beginnen wordt de hele periode I tot in alle onderdelen herhaald in periode II. Maar binnen beide perioden vormt B weer een *uitgebreide*, een *nader gespecificeerde* herhaling van A.

In A beperkt Christus zich tot het vragen van *éénheid van zijn apostelen met God*²; in B wordt nader uitgewerkt, *hoe* die éénheid zal moeten zijn, nl. *net zo als de éénheid van Jézus met God*.

In B wordt tevens een doelstelling toegevoegd (c) „opdat...”, die inhoudelijk weer in tweeën is opgesplitst (d en e).

De ontsparing in andere weergaven

M.i. is de correspondentie tussen I en II zonneklaar. Als toch *alle* onderdelen van I en II zo nauwkeurig op elkaar corresponderen, kan het niet missen, of Johannes heeft deze opbouw bewust gekozen.

Maar nu zien we dan ook meteen scherp – op z'n minst t.a.v. één punt – hoe NBG en alle vertalingen die ik verder ken, fout zijn gegaan³. Ik laat hier – omdat dit onder ons de meest gangbare is – de NBG-vertaling volgen, waarin ik dezelfde cijfers en letters toevoeg die ik in m'n eigen vertaling heb opgenomen: „En ik bid niet alleen voor dezen, maar ook voor hen, die door hun woord in Mij geloven, I A opdat zij allen één zijn, B a gelijk Gij, Vader, in Mij en Ik in U, b dat ook zij in Ons zijn; c opdat de wereld gelove, dat d Gij Mij gezondend hebt. e En de heerlijkheid, die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik hun gegeven, II A opdat zij één zijn, B a gelijk Wij één zijn: b Ik in hen en Gij in Mij, dat zij volmaakt zijn tot één, c opdat de wereld erkenne, dat d Gij Mij gezondend hebt, en e dat Gij hen liefgehad hebt, gelijk Gij Mij liefgehad hebt.”

Terwijl men in deze NBG-vertaling onder II de beide zinnen „Gij Mij gezondend hebt” (d) en „Gij hen liefgehad hebt” (e) terecht afhankelijk laat zijn van „opdat de wereld erkenne” (c), heft men op de overeenkomstige plaats onder I de afhankelijkheid van de tweede zin (e) op! Men zet nl. na I B d („Gij Mij gezondend hebt”) een punt, om dan I B e tot *hoofdzin* te verheffen, waarvan men dan N.B. *periode II in haar geheel afhankelijk maakt* als doelstelling („opdat zij één zijn...” enz.).

'Opdat' of 'dat'?

Dat men onnadenkend hier in een strik is gelopen, valt wel enigzins te begrijpen. Het woord waarmee II A begint (Grieks 'hina'), en dat ik op de bewuste plaats vertaal met 'dat', kan nl. ook 'opdat' betekenen. Zo hebben NBG en talloze andere vertalingen het onder I A óók weergegeven. Toch is dat niet correct. Het *doel* dat Christus met zijn gebed voor ogen

staat, komt pas in I B c aan de orde (en straks opnieuw onder II B c). I A daarentegen (evenals de uitgebreide herhaling daarvan in I B a/b) betreft de *inhoud* van het gebed. (Curieus genoeg heeft de NBG aan het begin van I B b dat bewuste woord ('hina') wèl met 'dat' vertaald; en in II B b evenzo!)

Is 'hina' afhankelijk van een werkwoord als 'bidden' of 'vragen', dan moeten wij niet vertalen 'opdat', maar 'dat'. Wij bidden (of vragen), *dat* iets mag gebeuren. Eventueel kunnen wij in het Nederlands in zo'n geval ook 'of' gebruiken; maar niét 'opdat'. Als voorbeeld zou ik kunnen noemen Joh. 4, 47 „...bad Hem, *dat* Hij afkwame” Stat.Vert.; „... verzocht Hem te komen” NBG. Wij zouden ook kunnen weergeven: „... vroeg Hem, of Hij wilde komen”.

Vergelijkingszinnen

Er zit nog een valstrik in onze tekst, waarop men – en niet alleen hier! – onvoldoende bedacht is geweest, nl. in B a/b.

Ik kan zeggen: „Morgen zul jij mij helpen, zoals ik vandaag jou geholpen heb”. Maar ik kan ook de vergelijkende zin („zoals ...”) in plaats van achteraan vóóran zetten: „zoals ik vandaag jou geholpen heb, zul jij mij morgen helpen”.

Ingewikkelder – althans in het Grieks dat Johannes schrijft – wordt de zaak, als ik deze combinatie van zinnen afhankelijk maak van een 'dat'. Dus, als ik b.v. zeg: „Ik dacht *dat*, zoals ik vandaag jou geholpen heb, jij mij morgen zou helpen”. Streng grammaticaal geredeneerd is dit de juiste volgorde. De vergelijkingszin („zoals ...”) is nl. *samen met die andere zin* („jij mij ... zou helpen”) *afhankelijk*, en hoort dus ook samen met deze ná het 'dat' te worden geplaatst, dat de afhankelijkheid aangeeft.

Wat gebeurt nu echter? Dit: *dat de vergelijkingszin naar voren wordt gehaald tot vóór het bewuste 'dat'*. Wij doen dat, vooral in de *spreektaal*, ook wel eens. Ook onder ons – let u er maar eens op – kun je deze constructie horen: „Ik dacht, zoals ik jou vandaag geholpen heb, dat jij mij

morgen zou helpen". Maar bij Johannes is deze laatste volgorde heel gewoon.

Om te beginnen, staat bij hem de 'zoals'- (of 'gelijk')-zin toch al vaak voorop, ook daar waar er geen afhankelijkheid is van een 'dat'. Dat gebeurt zelfs wel, wanneer daardoor theoretisch *misverstand* mogelijk wordt. Zo b.v. in 7, 38 „Wie in Mij gelooft, *gelijk de Schrift zegt*, stromen van levend water zullen uit zijn binnenste vloeien". Formeel bekeken zou de vergelijkingszin („gelijk de Schrift zegt") evengoed bij de voorafgaande zin („Wie in Mij gelooft") als bij de volgende zin („stromen ...") kunnen behoren. Maar uit de inhoud wordt duidelijk, dat de laatste verbinding de juiste is. Wij zouden, om misverstand te voorkomen, deze zin dan ook liever in deze volgorde neerschrijven: „Wie in Mij gelooft, uit diens binnenste zullen stromen van levend water vloeien, zoals de Schrift zegt". Maar Johannes geeft er de voorkeur aan zo'n vergelijkingszin vóór te zetten. Die neiging gaat bij hem zóver, dat hij, ook waar er afhankelijkheid van een 'dat' in het spel komt, die 'zoals'-zin graag nog vóór dit 'dat' plaatst. Een op dit punt zuivere parallel voor onze tekst vindt u in 13, 34:

„Een nieuw gebod geef Ik u:
A dat gij elkander liefhebt;
B gelijk Ik u liefgehad heb, *dat* gij ook elkander liefhebt".
Ook hier is B – *precies als in onze tekst* – een uitgebreide herhaling van A, aangevuld nl. met een vergelijkingszin. A en B hangen ook hier af van een begrip ('gebieden'), dat met het begrip 'vragen' uit onze tekst hierin overeenkomt: *wat* men gebied wordt – evenals *wat* men vraagt – in het Grieks uitgedrukt door 'hina' (hier door de NBG – terecht – vertaald met 'dat').
Maar volgens de grammaticale logica had in B dit 'dat' vóór de zin „gelijk Ik u liefgehad heb" moeten staan. Het staat er echter achter. Nu, dat is ook in 17, 20-23 in de grondtekst het geval. Het is ondergetekende die maar aanstonds zo brutaal is geweest het 'dat' naar voren te halen. Dat is niet inhoudelijk, maar enkel formeel een ingreep in de tekst; een ingreep die nodig was om de opbouw van de periode zuiver in beeld te kunnen brengen.

Afwisseling bij herhaling

We hebben gezien, dat Johannes periode I tot in alle onderdelen toe herhaalt in periode II. Toch brengt hij afwisseling aan in de uitdrukingswijze. Ik zou op vier punten de aandacht willen vestigen. De eerste twee betreffen de *wederkerigheid in de relatie*, het derde en het vierde de *'gelaagdheid' in de relatie*.

Wederkerigheid

Zowel in de relatie 'Vader-Zoon' als in de relatie 'God-gelovigen' is er blijkens Jezus' woorden sprake van wederkerigheid. De Vader is in den Zoon. Maar ook het omgekeerde geldt: de Zoon is in den Vader. En evenzo: God is (via den Heiligen Geest) in de gelovigen; maar ook: de gelovigen zijn in God.

1. Wat nu die eerste relatie ('Vader-Zoon') betreft, daar zijn de *beide* 'richtingen' van deze relatie („Gij in Mij" en „Ik in U") aanstonds *onder I genoemd* (sub Ba), *onder II verzwe-gen*: Jezus volstaat sub IIBa met te zeggen „zoals Wij één zijn".
2. Anders staat het met de relatie 'God-gelovigen'. Ten aanzien daarvan is *onder I de ene 'richting'* genoemd („zij in Ons", Sub Bb), *onder II de andere 'richting'* („Ik in hen en Gij in Mij", wat neerkomt op „Wij in hen", sub Bb).

De gelaagdheid

3. Uit de laatste aanhaling blijkt, dat er in de verhouding 'God-gelovigen' van een 'gelaagdheid' sprake is. Dat is begrijpelijk. In de verhouding 'Vader-Zoon' zijn twee betrokken, in de verhouding 'God-gelovigen', drie, nl. Vader, Zoon en gelovigen. Nu vervult de Zoon de *Middelaars-functie*. Het wonen van den Vader in de gelovigen loopt over den Zoon. En ook omgekeerd: het wonen van de gelovigen in den Vader loopt over den Zoon.

Wij krijgen dus deze gelaagdheid: 1) „zij (de gelovigen) in Mij"; 2) „Ik (op mijn beurt) in U"; met als 'eindresultaat': 3) „zij in Ons". En omgekeerd:

4) „Gij in Mij"; 5) „Ik (op mijn beurt) in hen"; met als 'eindresultaat': 6) „Wij in hen".

Nu is ook t.a.v. dit punt in II opnieuw variatie aangebracht ten opzichte van I: onder I is wel het 'eindresultaat' uitgedrukt („zij in Ons"), maar niet de gelaagdheid („zij in Mij" en „Ik in U"); onder II daarentegen is juist andersom wel de gelaagdheid uitgedrukt („Gij in Mij" en „Ik in hen"), maar niet het 'eindresultaat' („Wij in hen").

4. Ook de beide onderdelen Be heeft Johannes ten opzichte van elkaar complementair opgezet: in I is de Zoon het onderwerp („Ik"), in II de Vader („Gij")⁴.

Een flonkerende edelsteen

Zo blijkt, dat de perioden I en II, ofschoon in zekere zin elkaars duplicaat, toch pas *samen* 'de volle waarheid' vertolken.

In twee hoogst subtiel tegen elkaar uitgebalanceerde perioden verwoordt Johannes hier Jezus' diepste verworvenheid: onze éénheid-doorden-Geest met God. Als een briljant

houdt hij dit ondoorgrondelijk geheim op verschillende manieren tegen het licht, zodat we de facetten ervan één voor één op ons kunnen laten inwerken.

„Gij in Mij"

Tenslotte nog dit: van de zes 'relatie-aspecten' die ik daareven (onder het kopje 'De gelaagdheid' sub 3) noemde, zijn alleen 2, 3, 4 en 5 uitdrukkelijk vermeld. Twee blijven ongenoemd: de eerste („zij in Mij") en de laatste („Wij in hen"). De goede verstaander mag ze zelf afleiden⁵.

Van de vier wel genoemde echter komt er één, t.w. nr. 4 („Gij in Mij") *tweemaal* voor; en wel *helemaal aan het begin* (sub IIBa) en *helemaal aan het slot* (sub IIBb)⁶. Het „Gij in Mij" omsluit de reeks.

Toevallig? Bij zoveel opzet, die de structuur van dit gedeelte zo onmiskenbaar vertoont, kan ik dat nauwelijks geloven. Dat *in Jezus Gód* zich openbaart, is toch ook het getuigenis dat heel het vierde evangelie *domineert*? „Wie Mij gezien heeft, heeft den Vader gezien ... De Vader die in Mij woont doet zijn werken" (14, 9.10)⁷.

Noten

1 Opbouw I, 389 en 397.

2 Uit I Bb en II Bb blijkt, zou men zeggen, overduidelijk, dat, als er in deze tekst gebeden wordt, dat ze allen één mogen zijn, het gaat om *de eenheid met Gód*, van allen die in Christus geloven, niet direct om *de onderlinge eenheid* der christenen. Toch heeft voor het bepleiten van dat laatste deze tekst al zo vaak moeten opdraven bij theologen en niet-theologen, dat ik er aan twijfel, of de oren nog wel ontvankelijk zijn voor de *juiste* exegese van Christus' gebed.

3 Overigens in het voetspoor van de uitgaven van de griekse tekst. Er is in de dertig jaren sinds mijn artikel verscheen, op dit punt, voorzover ik kan zien, nog niets veranderd: én Aland én Nestle handhaven in hun tekstuitgaven de traditionele indeling. En wat de vertalingen betreft: Willibrordus, de friese, Anne de Vries / Van Stempvoort, Groot Nieuws, Het Boek, en ook KBS '87 blijven in het oude spoor.

4 Over de verklarende waarde die 'heerlijkheid geven' en 'liefhebben' t.o.v. elkaar hebben, schreef ik reeds in mijn artikel uit '58, p. 397. Wat dat 'liefhebben' betreft, zou ik nog willen wijzen op Op. 3, 9.

5 Overigens had Christus in hoofdstuk 15 uitvoerig gesproken over het „zij in Mij". Het „Wij in hen" was reeds in 14, 23 aan de orde geweest.

6 Om met „Gij in Mij" te kunnen besluiten, heeft Johannes een zekere stroefheid in de uitdrukingswijze voor lief genomen, nl. „Ik in hen en Gij in Mij" als bijstelling bij „zij". Maar de goede verstaander begrijpt, dat we wat hier staat moeten aanvullen tot „zo ook zij met Ons vollagen tot één mogen zijn doordat Ik in hen woon en Gij weer in Mij".

7 Zeer te moete waard is wat dr. H.M. Mulder over Joh. 17 te berde bracht in een vijftal artikelen onder de titel 'Naar een eenheid waar je stil van wordt', Opbouw XXVI, de nummers 41-45.

H. Algra, Den Helder

Oudercursussen; waarom en hoe?

„Iedere zichzelf respecterende geloofsgemeenschap die niet schroomt om door middel van de doop kinderen in haar midden op te nemen zal niet na mogen laten naar wegen te zoeken om ouders te steunen en te begeleiden bij de geloofsopvoeding.”

Op zaterdag 20 januari belegden het Christelijk Studiecentrum en de Stichting Kinderwerk Timotheüs een gezamenlijke studiedag over 'oudercursussen'. 's Morgens was er een spreekster uitgenodigd, 's middags konden de deelnemers voor een werkgroep intekenen.

Samen op zoek

De voorzitter van de studieconferentie, mevrouw M. Vrijmoeth-de Jong, belichtte de achtergronden van het initiatief om te komen tot een gezamenlijke studiedag. De organiserende stichtingen houden zich beide bezig met het geven van cursussen aan ouders en opvoeders. Inmiddels heeft men 8 jaar ervaring, maar men is ook nog steeds op zoek naar de juiste methode(n). Deze dag was vooral bedoeld om te komen tot een uitwisseling van ervaringen. Ondertussen vragen steeds meer gezinnen om ondersteuning op het gebied van de opvoeding. Het gaat daarbij niet alleen om geloofsopvoeding, maar om allerlei vaardigheden op het gebied van de omgang tussen ouders (opvoeders) en kinderen.

Waarom ondersteuning?

Waarom is die aandacht voor ondersteuning van ouders van belang? In de eerste plaats is christelijke opvoeding niet meer vanzelfsprekend. Vroeger lazen veel gereformeerden de adviezen van Prof. Waterink. In een tegenwoordig veelgelezen tijdschrift als 'Ouders van Nu' zal men niets lezen over geloofsopvoeding. Christen-opvoeders staan er in deze samenleving veel meer alleen voor. Anderen (bv. de school, de burens) vullen hun opvoeding ook niet meer aan. In het verlengde van deze ontwikkeling ligt het feit dat uit alle onderzoeken naar voren komt dat het gezin de belangrijkste plaats is voor de geloofsopvoeding. Als daar onvoldoende aandacht wordt besteed aan de opvoeding in het geloof is het menselijkerwijs gesproken bijna onmogelijk dat kinderen groeien in hun eigen geloof¹.

Stelling

De spreekster op deze dag was mevrouw dr. T.G.I.M. Andree. Zij geniet grote bekendheid door haar onderzoek over godsdienstige opvoeding bij Rooms-Katholieke jongeren,

waar ze in 1983 op promoveerde². Mevrouw Andree begon haar lezing met een stelling die aan het begin van dit artikel is afgedrukt. Misschien zouden we in gereformeerde kring kunnen zeggen: wanneer we de verbondsgedachte serieus nemen zorgen we er als gemeente ook voor dat de ouders ondersteund worden bij de opvoeding van hun (gedoopte) kinderen.

Een huis van geloof

Mevrouw Andree vergeleek de geloofsopvoeding met het bouwen van een huis. Het fundament is de eigen gelovige levenshouding van de opvoeders. Zonder dat fundament kan er niet gebouwd worden. Om zorg te dragen voor een stevig fundament is het bijzonder belangrijk dat ook de opvoeder gevoed wordt in het geloof (denk aan kerkgang, bijbelstudie). Veel mensen gaan er vanuit dat geloofsopvoeding begint op het 3e of 4e jaar (of misschien zelfs pas tijdens de puberteit). Door het scheppen van een religieuze sfeer in het gezin ademen kinderen echter al vanaf de geboorte de sfeer in, ze raken ermee vertrouwd, het wordt een soort 'nestgeur'. Daarna volgen er meer verdiepingen. Peuters en kleuters leren door voordoen en meedoen, voor kinderen op de leeftijd tussen 8 en 12 jaar zijn gewoontevorming en informatie belangrijk. Naarmate kinderen groter worden, wordt ook hun inbreng bij de bouw van het huis nadrukkelijker. In de houding tot pubers moeten ouders bereid zijn tot verantwoording en gesprek. Daarna wordt het dak gebouwd van de eigen levensweg³.

Diskussie

Na de inspirerende lezing van mevrouw Andree volgde een boeiende discussie. Steeds weer kwam naar voren hoe belangrijk het is dat ouders (en de kerk) iets uitstralen van de betekenis van het geloof. Als ons gevraagd wordt naar het geloof schieten we vaak in de verdediging, terwijl we er juist trots op mogen zijn. Daarnaast is het van belang dat opvoeders ook geloven in waar ze mee bezig zijn. De mogelijkheden van de opvoeders moeten gemobiliseerd worden.

Een belangrijk deel van het gesprek ging over de problemen met pubers. Door hun gedrag worden ouders onzeker. Het is van uitermate groot belang dat juist dan ouders met hun

kinderen in gesprek blijven. Mevrouw Andree noemde een voorbeeld waarbij een medewerker van een universiteit een hele avond met kinderen had gesproken over het geloof. Toen hij later de ouders ontmoette merkten zij op: „voor onze kinderen speelt het geloof geen enkele rol, het laat ze volkomen koud”...

Themagroepen

's Middags waren er twee gespreks-groepen. Onder leiding van Marja Bos-Meeuwssen werd gesproken over de wijze waarop de leiding van een ouderkursus bezig is. Hoe wordt de cursus opgezet, welke afspraken maak je, staat het programma vast of wordt een deel bepaald door de cursisten, welke hulpmiddelen worden gebruikt? Doordat de deelnemers aan deze gespreksgroep vanuit verschillende instellingen werkzaam waren (o.a. de Stichting Jeugdzorg en Maatschappelijk werk) ontstond een interessante uitwisseling van gegevens.

In de andere groep, onder leiding van Cary Lenstra-Vrijmoeth, werd gesproken over de vraag of men tijdens de cursus pastoraal of pedagogisch bezig moet zijn. Vaak komt het gesprek vanuit praktische problemen ook terecht op geloofsvragen. Aan beide aspecten zal aandacht moeten worden gegeven, maar kan dat geïntegreerd in één cursus? Het is in dit verband van belang dat de plaatselijke gemeente een rol heeft bij de nazorg.

Tenslotte

Voor de deelnemers was deze studiedag bijzonder inspirerend. Ook onder christen-'hulpverleners' is de behoefte ontstaan aan uitwisseling van kennis en ervaring. Gelukkig zijn er meer initiatieven op dit gebied te verwachten. Ouders en 'hulpverleners' hebben een steuntje in de rug af en toe hard nodig...

Noten:

1 Prof. Dr. W. ter Horst (zie 'Opbouw', 5 januari 1990)

2 Dr. T.G.I.M. Andree: Gelovig word je niet vanzelf (Nijmegen, 1983)

3 De volledige tekst van de lezing van mevrouw Andree verschijnt in een Cahier over christelijke opvoeding dat in mei verschijnt. Deze Cahiers worden uitgegeven door de Stichting Christelijk Studiecentrum (020)-257141/237076. In 'Opbouw' zal aandacht worden besteed aan de inhoud van dit Cahier.

J.H. Klein, Rijswijk

Oost-Europa: hoe moet de leegte gevuld worden?

Toen Anne van der Bijl eind 1983 startte met zijn aktie 'Zeven jaar bidden voor de Sowjet-Unie', dacht ik dat het succes van zijn organisatie, Kruistochten, hem naar het hoofd was gestegen. Wat waren er nou voor 'grote veranderingen' te verwachten in de Sowjetmaatschappij; dat was toch bidden tegen beter weten in?

Pas veel later begon ik te begrijpen dat de Almachtige besloten had grote dingen te doen in Oost-Europa, maar dat Hij wilde dat eerst het wierookvat met de gebeden der heiligen zou worden binnengebracht vóór Hij zijn plannen zou ten uitvoer brengen (vgl Openbaring 8). En dat Hij broeder Anne, die toch al gewend was achter de wolkkolom en niet achter theorieën aan te lopen, een visie voor gebed had gegeven.

In de loop van de tachtiger jaren verhuisde Oost-Europa van het brandpunt van onze politieke discussies (kruisraketten) naar het brandpunt van onze gebeden.

Vroeger was het allemaal zo duidelijk. West-Europa zou aan innerlijke zwakte ten onder gaan en als een rijpe appel in de schoot van het communisme vallen.

„Wanneer komen de Russen, papa?” „Als jij een jaar of twintig bent, jongen.” We hadden dus nog even de tijd. Bekernwapend tot de tanden, bereidden we ons er op voor als slachtschaapkens Christi naar Sibirië te worden weggevoerd.

Gericht

Maar de Geest waait waarheen Hij wil. Hij blies naar het oosten en er stond een man op die het dichtgebonden communistische systeem openbrak: Michail Gorbatsjow. Als een soort Kores gaf hij de christenen in zijn land meer vrijheid om hun geloof te belijden. Anne van der Bijl mocht een miljoen bijbels cadeau doen aan de jarige Russisch Orthodoxe Kerk. En op het ogenblik zitten er in de Sowjet-Unie nog 15 christenen om hun geloof gevangen, tegen b.v. nog 356 in 1986.

In de laatste twee maanden van de tachtiger jaren trok het Gericht van de ene Oosteuropese hoofdstad naar de andere. Corrupte leiders werden afgezet, eerlijker mensen namen hun plaats in. Het communisme stortte ineen en democratische partijen maken zich op om deel te nemen aan vrije verkiezingen. In enkele weken werd het IJzeren Gordijn tot een vriendelijk wapperende

vitrage en de Berlijnse Muur tot een lustobject voor souvenirjagers. Waar vroeger vluchtende mensen werden neergeschoten, staan nu gezinnen gezellig met hamertjes en sikkeltjes stukjes van de muur af te pikken.

Op 1e Kerstdag stierf de 'verlosser der aarde', zoals de 'Gouden Man uit de Karpaten' zich liet noemen, voor het vuurpeloton. Paleizen en paleisjes met gouden kranen zijn verlaten, de armen vierten feest in de straten. Hongerigen worden met goederen vervuld en rijken ledig weggezonden. Ds Tökes werd hersteld in zijn ambt en bisschoppen die hem hadden afgezet namen de vlucht. Veel Roemeense christenen vierden voor het eerst weer Kerstfeest.

We kunnen maar één ding zeggen: de Almachtige heeft zich op zijn rechterstoel gezet en recht gesproken tussen verdrukkers en verdrukten, tussen corrupte machthebbers en hun slachtoffers (vgl Psalm 9). Halleluja!

Leegte

Hoe moeten wij als westeuropese christenen reageren op de veranderingen in de oosthoek van ons werelddeel? Triomfantelijk? Onze 'vrije' geest heeft het toch maar gewonnen! Dat is maar gedeeltelijk te hopen. Het is zeker waar dat democratieën een grotere aantrekkingskracht en een grotere overlevingskracht hebben dan totalitaire systemen. Maar er is meer.

Een Russische journalist gaf het volgende cynische verslag van een evangelisatiedienst door Luïs Palau in Leningrad:

„...Tegen het einde van de bijeenkomst begonnen veel mensen te rillen: het kon van extatische emotie zijn, of van de kou. Toen stelde Luïs Palau voor om op te staan en naar voren te komen voor een gezamenlijk gebed. Hij stond boven de menigte met een bijbel in zijn hand – deze zendeling van over de oceaan – en hij onthulde ons het geheim van de eeuwigdurende zegening. Hij liet onder het publiek christelijke blaadjes en Nieuwe Testamenten in het Russisch uitdelen. Wat maakte hij hiermee los! Terwijl ze elkaar onder de voet liepen, gristen de mensen de Heilige Schrift uit de handen van de uitdelers. Het resultaat van anderhalf uur mooie woorden over zegen en verzoening werd zichtbaar. Ik zag hoe twee meisjes en een oudere vrouw een blad te pakken kregen. Geen van hen wilde loslaten.

„Oma,” zei een van de meisjes met kille stem, „laat los, wij zijn nog jong; wij hebben het nodig.” De overwinning was aan de jeugd, natuurlijk. Ik kan hier maar één ding op zeggen: „Mijn God!”

Zeventig jaar communisme heeft de mensen in de Sowjet-Unie leeg gemaakt. Nu zijn ze op zoek naar wat hun leven inhoud kan geven. Op de zwarte markt worden bijbels voor enorme bedragen gekocht. De christenen in de Sowjet-Unie doen, nu ze de kans hebben gekregen, veel aan evangelisatie en ze zien daar vrucht op, maar het ontbreekt hun vaak aan voldoende bijbels en andere lectuur om jongbekeerden verder te helpen. Vaak beschikken ze zelf niet eens over voldoende bijbels.

Ik werk voor geen enkele organisatie, maar toch gaat er bijna geen week voorbij of ik krijg een brief uit de Oekraïne. „Ik ben de moeder van drie kinderen (11, 9 en 2). Zond ons alstublieft een kinderbijbel in het Oekraïens, een catechismus en een gebedenboek.” „Wilt u me een bijbel sturen, voor oude mensen, en misschien een gebedenboek voor mijzelf?” „Ik verzoek u mij een catechismus in het Oekraïens en een gebedenboek te zenden.” Gelukkig heeft het Ned. Bijbelgenootschap bijbels in het Oekraïens. De meest opmerkelijke brief kreeg ik eind 1988 uit Odessa: „Het beluisteren van de religieuze radioprogramma's (van Trans World Radio) zette ons er toe aan ons tot u te wenden met het verzoek ons ter zelfvolmaking een Bijbel en een heilig Evangelie te sturen. Een invaliden-kring.”

Honger

Er is honger naar het Woord van God in het land van Gorbatsjow (tussen haakjes: wordt er in de kerken voor deze zwaar beproefde staatsman gebeden?). Maar juist nu zijn de schappen van Kruistochten leeg, omdat het aantal giften sterk verminderd is. In de tijd dat Kruistochten de bijbels mondjesmaat de Sowjet-Unie moest binnensmokkelen, ontbrak het hun nooit aan middelen. En nu de Russen om bijbels schreeuwen en ze openlijk ingevoerd mogen worden, komt er lang niet genoeg geld binnen. Hoe komt dat?

Ik heb wel eens horen vertellen dat veel mensen, vooral Amerikanen, allereerst uit politieke motieven aan zo'n organisatie gaven. Een club die het communisme ondermijnde kon op steun rekenen. Nu het commu-

nisme bezig is in elkaar te storten, verliest men z'n belangstelling. De boze rode geesten zijn uitgedreven – ze moeten daar hun huis nu maar aanvegen en op orde brengen. Maar het lege huis moet gevuld worden. Of moet Oost-Europa als een door rode wormen uitgeholde appel in de schoot van het schatrijke westen vallen en opgevuld worden met Coca Cola, sex en disco? Moet Marx worden vervangen door Aids en Lenin door Moetkunnen? Dan wordt het met die landen in het einde misschien erger dan in het begin (vgl. Mattheüs 12:43-45), en dat verhoede God!

Laten wij als christenen niet in de eerste plaats met een politieke bril naar Oost-Europa kijken, maar met een evangelische. Onze strijd gaat immers niet tegen vlees en bloed, maar tegen de overheden en machten in de hemelse gewesten. Dan worden onze gebeden talrijker dan onze speculaties, onze behulpzaamheid groter dan ons vermogen in de toekomst te kijken (1989 heeft ons dat laatste wel afgeleerd). Zalig zijn de pakjesvouwende handen die de goede boodschap versturen. Mag ik u vragen om dit mogelijk te maken? Als u het in uw hart hebt te geven: het gironummer van Kruis-tochten, Postbus 47, 3850 AA Ermelo, is: 7733 t.n.v. De akker is de wereld, Ermelo. Een andere mogelijkheid biedt de St. Friedensstimme, Postbus 15, 2800 AA Gouda. Als u daar een Russische bijbel bestelt, kunt u die zelf opsturen naar een door Friedensstimme opgegeven adres.

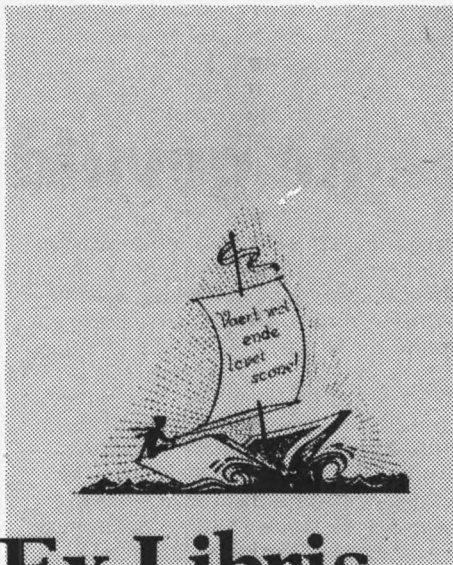
Maar het belangrijkste is: laten we blijven bidden voor de Sowjet-Unie, voor Oost-Europa, dat niet de Satan, maar het evangelie de voet tussen de opengaande deur krijgt.

„Blijft in de Heer”

Tenslotte geef u ik graag een brief door die ik deze zomer ontving van de actieve christin Nadezjda Goera, die mij zeer bemoedigd heeft. Ze schrijft:

„Ik begroet u, beste, lieve vrienden, met de liefde van onze Heer Jezus Christus. Lof aan de Heer, dat Hij ons heeft gekocht met zijn bloed en wij kennissen en verwanten zijn geworden (Efeze 2:19). Ik dank u hartelijk voor de kaart, voor de bemoedigende woorden. Dank u dat u aan ons denkt, voor ons bidt. De Heer zegene u en belone u voor de zorg en arbeid. Weest niet traag in het benaastigen, weest vurig van geest, dient de Here. Romeinen 12:11. Schrijft u zo mogelijk. Blijft in de Heer. Tot een toekomstige ontmoeting. Uw zuster Nadia.”

Wie weet, bidden in de 21e eeuw Russische christenen (op de hoogte gehouden door, laten we zeggen: Andrej Bylowitsj) voor christenen in West-Europa die om hun geweten in de problemen gekomen zijn.

Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Wat is hervormd op wielen? Goeie vraag!

Weet ú hoe die uitdrukking 'hervormd op wielen' ontstaan is? Maarten 't Hart wist het niet en Hans Werkman heeft het hem verteld: Wie hervormd of gereformeerd op wielen was, ging drie keer op wielen naar de kerk; bij de doop in de kinderwagen, bij het trouwen in de koets, bij de begrafenis in de lijkwagen. Verder deed zo iemand niet aan godsdienst.

Dat heb ik gelezen in een nieuw boek van Hans Werkman: Een Avond in de Polderkamer. Het is een bundel met negen verhalen waarvan zeven al eerder gepubliceerd zijn in tijdschriften of in het Nederlands Dagblad.

Het titelverhaal gaat over een lezing die de schrijver gehouden heeft voor een club van homo's, 'nichten', noemt hij ze. Hij spreekt over Willem de Merode voor wie de homo's belangstelling hebben omdat zij menen dat die net zo was als zij zijn. Dat laatste is een duidelijke vergissing, maar dat hebben ze, ook na de lezing, niet zo goed door. Werkman vertelt aardig over deze ervaring, de homo's komen sympathiek over.

Het verhaal aan het slot gaat ook voor een belangrijk deel over Willem de Merode. Het is knapper geconstrueerd dan het titelverhaal. Het eerste is weinig meer dan een verslag, het laatste heeft veel meer de kenmerken van een verhaal. Ook hier het wanbegrip voor het werk van de dichter. Op brutale manier wordt De Merode vervormd bij een theaterstuk dat soms op een platte manier van onbegrip en wansmaak getuigt. De regisseur van het stuk erkent ook: „ik heb me twee maanden lang dag en nacht met hem beziggehouden, maar ik snap niets van die man met zijn sublimatiecom-

plex.” Hoé ver het onbegrip en de wansmaak gaan, blijkt wel uit de woorden van een criticus die na de opvoering van het stuk in een forum zit: „Tja, de dichter wilde altijd maar naar het kruis – een ander kruis dan wij bedoelen.” Het is in wezen dezelfde heiligschennende taal als door Seth Gaaikema op oudejaarsavond werd gebruikt, dezelfde woordspeling met kruis.

Je kunt merken dat Werkman veel met literatuur bezig is. Hij heeft veel gelezen en hij weet hoe je een verhaal in elkaar kunt zetten. Het leidt er wel toe dat een lezer soms denkt: dat lijkt op... en dan noemt hij een naam van een schrijver.

Met veel plezier heb ik gelezen: Goeie vraag. De schrijver is aanwezig bij een mondeling schoolonderzoek literatuur. Uit ervaring weet ik dat je daar gekke dingen kunt beleven. Zo ook hier. De kandidaat geeft de domste antwoorden, heeft geen benul van wat hij heeft gelezen en reageert herhaaldelijk met: Goeie vraag. Natuurlijk overdrijft Werkman een beetje, maar dat hoort bij het vertellen.

Het is een aardige bundel geworden. De verhalen zijn van heel verschillende aard en dat is ook van de kwaliteit te zeggen. Sommigen zullen misschien vinden dat Werkman zich in zijn woordkeus te veel aanpast bij wat momenteel gangbaar is; het gevaar van grofheid is inderdaad soms aanwezig.

Een Avond in de Polderkamer telt 119 bladzijden, is uitgegeven bij Kok in Kampen en kost f 21,75.

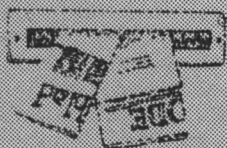
Te verwachten artikelen (o.a.):

C. Huizinga, 'Gereformeerd blijven'

J.K.W. Luth, 'Kanten van de canon'

Prof. Ir. E. Stamhuis, 'Waarneming en werkelijkheid'

H. Waaning, Register 'OPBOUW' 1989

Persschouw

Te ver gegaan...

Onlangs waren zij vijftientwintig jaar getrouwd. Zij gaven een groot feest dat uitbundig werd gevierd met de vele familieleden en vrienden. De ouders met de vijf kinderen, waarvan er twee getrouwd waren en twee verkering hadden, en het ene kleinkind vormden een gelukkige familie, ... zo te zien aan de buitenkant. De 'binnenkant' was anders. Hoe was hun levensloop gegaan? Zij hadden ruim vier jaar verkering gehad. Na drie jaar verkering had zij steeds duidelijker het gevoel gekregen dat hij toch niet de ware voor haar was. Uitmaken durfde zij niet meer. Zij hadden na zo'n anderhalf jaar verkering geregeld gemeenschap gehad. Daar leek zijn belangstelling voor haar vooral naar uit te gaan. Praten met elkaar raakte zo steeds meer op de achtergrond. Dat ging haar steeds meer benauwen. Moest zij zo een leven lang met deze man optrekken? De verkering uitmaken was immers ook zo eenvoudig niet. Zij hadden immers al geleefd als man en vrouw en was het uitmaken dan niet hetzelfde als echtscheiding? Zo was zij dan toch met hem getrouwd.

Al spoedig kondigde zich de eerste baby aan en toen de kleine nog maar drie maanden oud was, was zij alweer in verwachting van de tweede. Zij had haar handen vol aan de kleine kinderen en hij had het overdag druk met zijn werk en was 's avonds ook bezet met het volgen van allerlei cursussen.

Naarmate de kinderen groter werden, ging zij het steeds meer als een gemis ervaren dat zij zo moeilijk met haar man over allerlei dingen kon praten. Zij had het gevoel overal alleen voor te staan. Toen zij op een gegeven moment iemand ontmoette met wie zij wel goed van gedachten kon wisselen, werd daarmee de deur naar een verliefdheid op een kier gezet. Gelukkig merkte zij zelf net op tijd waar zij mee bezig was. Na een

grote innerlijke strijd waar haar man niets van af wist, besloot zij deze relatie te verbreken en zich weer in te zetten voor haar eigen huwelijk. Toen ik haar vroeg of zij er met haar kinderen over gesproken had, hoe zij in de verkeringstijd met elkaar om moesten gaan om herhaling van iets dergelijks te voorkomen, vertelde zij dat zij dat niet aangedurfd had: „Hoe kan ik van mijn kinderen iets vragen wat ik zelf niet heb kunnen opbrengen. Dan zou ik toch huichelen?”

Consequenties

Zou dat nu ook niet een reden kunnen zijn dat er in de gezinnen zo weinig op wordt gewezen? Dat de ouders eerlijkheidshalve moeten toegeven zelf ook te ver te zijn gegaan in de verkeringstijd. En als een stel het samen goed heeft en ook met elkaar trouwt, dan kun je stellen dat het eigenlijk nog goed is afgelopen. De narigheid begint pas echt als je merkt dat het niet goed meer gaat en vanwege de gemeenschap die er is geweest de verkering nu als een loden last op de schouders gaat hangen of in het geval dat de verkering werkelijk uitgaat. Het is toch niet meer ongedaan te maken en in een volgende verkering moet je het vertellen. Dat kan dan een grote schok geven. Je wilt immers zo graag uniek zijn voor elkaar. Het is niet leuk voor een jongen om te horen dat zijn meisje al eens met 'een ander naar bed is geweest (of andersom).

Daarom is het zo belangrijk om in een goede sfeer hierover met de jongeren te praten. Allerlei andere signalen bereiken hen wel en dat juist op een leeftijd dat zij er zo gevoelig voor zijn. Via de massamedia, de omgeving en helaas ook op nogal wat scholen wordt seksualiteit vóór het huwelijk gepropageerd. Het opdoen van ervaring wordt belangrijk geacht. Als je er niet over mee kunt praten, val je buiten de boot. Het hebben van seksueel contact met iemand is echter allerm minst een vrijblijvende zaak. In de geslachtsgemeenschap geef je je totaal en helemaal aan iemand anders. In zo'n situatie ben je altijd kwetsbaar. Daarom ook heeft de Heere God gewild dat mensen eerst met elkaar zouden trouwen, zodat zij eerst beloofd hebben alle verantwoordelijkheid voor elkaar te zullen hebben. Daarom ook is gemeenschap alleen maar veilig binnen de beschermende omheining van het huwelijk. Het is van het allergrootste belang om elkaar in de verkeringstijd goed te leren kennen. Juist in deze tijd is men zo ontvankelijk voor elkaar, omdat men immers zo openstaat voor elkaar. Dat geestelijk naar elkaar toe groeien kost gewoon tijd. Dat kan ook haast niet anders. Het is toch niet niets dat twee mensen die allebei in heel verschillende gezinnen zijn opgegroeid straks samen

één nieuw gezin moeten gaan vormen. Dat is een proces dat ongestoord zijn gang moet kunnen gaan. Vindt er in die periode gemeenschap plaats, dan wordt daarmee dat proces verstoord. Alleen in een zekere vrijblijvendheid kun je elkaar immers echt goed leren kennen. Door het hebben van gemeenschap breng je toch een behoorlijke risicofactor in je relatie.

Bovendien komt in een dergelijke relatie de seksualiteit te veel centraal te staan. In veel huwelijken wordt van de vrouw de klacht gehoord dat de enige belangstelling die de man voor haar heeft een seksuele belangstelling is. Moet dan niet eerlijkheidshalve gezegd worden dat hij daar ook niet veel aan kan doen, daar hij immers dit gedragspatroon in de verkeringstijd al geleerd heeft?

Harmonie

Uiteraard zal er in een verkering als de jongen en het meisje geestelijk steeds meer naar elkaar toegroeien, er als het goed is (en ik zeg met nadruk: als het goed is) ook een steeds sterkere lichamelijke aantrekkingskracht naar elkaar toe zijn. Als er óf alléén een geestelijke aantrekkingskracht is óf alléén een lichamelijke, is er iets mis met de verkering. De geestelijke en lichamelijke aantrekkingskracht zullen min of meer gelijk opgaan en elkaar zelfs ook positief beïnvloeden. Daarom zullen de omhelzingen en het beminnen van elkaar ook steeds inniger worden, inniger dan met wie ook in de wereld, maar wel met inachtneming van de grenzen zoals die in Gods Woord tot uiting komen. (Denk aan het verhaal van Jozef en Maria die hoewel ondertrouwd toch nog geen gemeenschap hadden gehad.) Daarnaast is het eveneens belangrijk in het oog te houden dat een verkering ook weer niet te lang gaat duren.

drs. A.B.F. Hoek-van Kooten

Wij knipten dit stuk uit KOERS- reformatorisch opinieblad d.d. 22 december 1989. Uw persschouwer heeft aan de hand van dit ontdekkende artikel niets toe te voegen!

Enschede

O. Mooiweer

Stichting Redt een Kind

Ethiopië

Opnieuw wordt er hongersnood in dit door oorlog verscheurde land verwacht. De indrukwekkende beelden van de vorige keer staan nog in ons geheugen gegrift. Millioenen mensen, waaronder veel kinderen, zullen sterven als er geen hulp komt. Veel organisaties zetten zich hiervoor in, niet alleen in Nederland maar ook in veel andere landen. En ook al is het transport naar de hongergebieden moeilijk, worden de convoois door oorlogsgeweld bedreigd en is het voor televisiemensen te gevaarlijk om de ergste hongergebieden te bereiken, toch zal men er alles aan doen de noodhulp op de bestemde plaats te krijgen. Noodhulp is zeker nodig!

De Stichting Redt een Kind wil echter op een andere manier hulp geven. Bij zo'n hongersnood zijn er altijd veel kinderen die ondervoed, arm en zonder ouders achterblijven. Voor deze kinderen, die langdurig hulp nodig hebben, wordt in Ethiopië niet veel gedaan.

Na de vorige hongersnood zijn wij al begonnen ons hiervoor in te zetten.

Wij werken hier samen met een Bijbelgetrouwe Kerk, de Kale Heywet Church in Addis Ababa. Na een bezoek aan Ethiopië en een gesprek met een hoge regeringsambtenaar aldaar werd een groot stuk land gratis door de Ethiopische regering voor een kindertehuis voor deze kinderen gegeven. Dit land ligt zo'n 50 km ten zuid-oosten van Addis Ababa, vlakbij de stad Debre Zeit. Het is een stuk land met een meertje erop. Water is dus geen probleem. Er is sindsdien al het een en ander gebeurd: er zijn twee boorputten en 275 meter leidingen voor watertoevoer aangelegd. Er werden twee watertanks gebouwd, ieder voor 30 m³ water. Er is een omheining gemaakt rondom het hele terrein en het land is gelijkgesteld zodat er gebouwd kan worden. Er is begonnen met een gebouw voor de kinderen, maar de financiën ontbreken om dit af te maken. Daarvoor hebben we uw hulp nodig. Het is de bedoeling dat daarna 100 kinderen, slachtoffer van de droogte, zullen worden opgenomen.

De noodhulp houdt op een bepaald moment op. Maar veel nood blijft dan nog, speciaal voor kinderen, die hun ouders of verzorgers verloren hebben. Zo'n 100 van deze kinderen wil de Stichting Redt een Kind helpen door financiële adopties. Langdurige hulp dus. Een gebouw en hulp aan 100 kinderen. De financiën hiervoor hebben wij (nog) niet. Maar zouden wij dit met z'n allen niet voorelkaar kunnen krijgen? De kerk in Ethiopië staat er borg voor dat deze kinderen een christelijke opvoeding krijgen. Het is werk tot opbouw van Gods Koninkrijk in dit (nog steeds) communistische land. Helpt u ons om dit voorelkaar te krijgen?

STICHTING REDT EEN KIND

Postgiro: 1599333 t.n.v. Stichting Redt een Kind te Ommeren. Bank: ABN Doorn, rek. nr. 37.73.32.860. Met vermelding: voor Ethiopië.

(advertentie)

Ethiopië hongert redt een kind wil helpen op lange termijn

Geen noodhulp; wij hopen een gebouw te kunnen afmaken waarin 100 kinderen in nood worden opgenomen voor duurzame hulp.

Maar we hebben UW hulp nodig

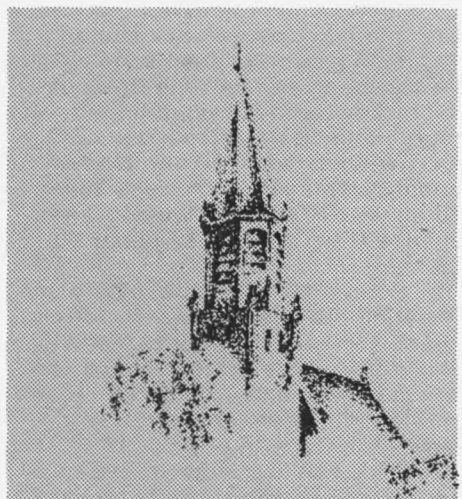
**Postbank 1599333 t.n.v. Stichting Redt een Kind
te Ommeren**

Voor financiële adoptie van kinderen in Afrika en India en alle verdere inlichtingen kunt u bellen met onze secretaresse.

stichting redt een kind

secretariaat: dr. guépinlaan 23, 4032 nh ommeren (gld.)
tel. 03443-2079 postgiro: 1599333 t.n.v. stichting redt een kind
te ommeren. bank: abn-doorn, rek.nr. 37.73.32.860.

Kerknieuws

Ned. Geref. Seminarie

Het secretariaat van de Stichting is verplaatst naar: Lindelaan 5, 2282 EL Rijswijk, tel.: 070-3951534.

Reformatische Kring 'De Baronie' organiseert studieavonden

Reeds gedurende een aantal jaren worden door de reformatische kring 'De Baronie' in de regio Breda studieavonden georganiseerd. Het initiatief voor het organiseren van deze avonden is ontstaan omdat in het Zuiden des lands de reformatische christenen, gezien hun relatief geringe aantal, minder goed bedeed zijn als het gaat om bijeenkomsten, lezingen en thema-avonden die genormeerd zijn aan Gods Woord.

De werkwijze van de kring is dat er per seizoen een aantal actuele onderwerpen worden gekozen waarvoor terzake kundige en bijbelgetrouwe sprekers worden uitgenodigd. In het algemeen duurt de lezing ongeveer een uur gevolgd door een koffie/theepauze. Na de pauze is er gelegenheid tot het stellen van vragen om zodoende een boeiende discussie op gang te brengen. Tot nu toe zijn de avonden gehouden in de Ned. Geref. Kerk te Rijsbergen. Als proef zal de lezing op 16 februari gehouden worden in de Geref. Kerk (vrijgemaakt) Terheydenstraat 9 te Breda (vlak bij het station).

De eerstvolgende bijeenkomst zal plaats hebben op maandag 22 januari in de Ned. Geref. Kerk te Rijsbergen.

Ds. J.M. Batteau, Geref. (vrijgemaakt) predikant te Zaandam, zal dan spreken over het onderwerp 'Liturgie in de Gereformeerde Kerken van gisteren en morgen'. Aan de orde komen:

I Kerken van de Reformatie in de 16e eeuw: eenheid en verscheidenheid in de liturgie.

a. Luther en de Lutherse kerken;
b. Calvijn en de Gereformeerde kerken.

II Kerken van de reformatie in de 20e eeuw: eenheid en verscheidenheid in de liturgie.

a. Lutherse kerken;
b. Presbyteriaanse kerken (Amerika, Korea);
c. Gereformeerde kerken in Nederland.

III Kerken van de Reformatie in de 21e eeuw: eenheid en verscheidenheid in de liturgie?

a. Principes;
b. Mogelijkheden;
c. Grenzen.

Tijd: maandag 22 januari 1990 om 20.00 uur.

Plaats: NGK gebouw Diakonia, Gomerstraat 87 Rijsbergen.

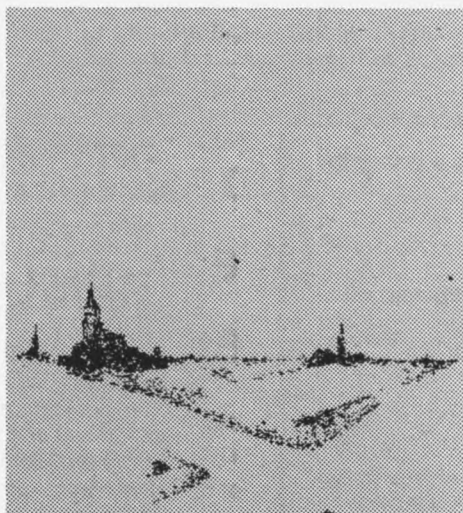
Wij hopen U allen de 22e te mogen begroeten.

Ned. Geref. Kerk van Wageningen

Sinds 7 januari j.l. zijn de aanvangstijden van de kerkdiensten als volgt gewijzigd:

ochtenddienst 9.30 uur, middagdienst 4.30 uur.

De diensten vinden als vanouds plaats in de Immanuelkapel aan de Markt te Wageningen.

Uit breder kring

Werkgroep Recreatie Lichamelijk Gehandicapten. (R.L.G.)

Vakantieweken voor Lichamelijk Gehandicapten en Oudere leden van kerken.

De werkgroep R.L.G. van de Chr. Geref. Kerken wil ook in 1990 weer een tweetal vakantieweken organiseren. Vanwege het grote succes hebben we ook nu weer beslag weten te leggen op de geheel aangepaste salonboot de 'Prins Willem Alexander', waarmee we dan willen gaan varen van 21 april tot 27 april 1990.

De tweede vakantieweek ligt wat verder weg, nl. van 3-10 november 1990 en deze wordt gehouden in het F.D. Roosevelthuis te Doorn, bij de meesten Uwer wel bekend.

Inmiddels is er een derde mogelijkheid bijgekomen, nl. de aangepaste caravan, die deze zomer op de camping 'het Grote Bos' te Doorn zal komen te staan. Deze camping heeft ook aanpassingen voor rolstoelers.

Hebt U belangstelling of wilt U inlichtingen dan kunt U terecht bij het Secretariaat van de Werkgroep R.L.G. p/a postbus 2214, 3440 DE te Woerden, telefoon 03480-22530.

Open Huis van de Prot. Chr. Hogeschool 'De Vijverberg'

De protestants-christelijke hogeschool op gereformeerde grondslag 'De Vijverberg' in Ede houdt op 20 januari en 17 maart a.s. tussen 10.00 en 16.00 uur twee informatieve Open Huizen voor schoolverlaters en anderen die zich willen oriënteren op vol- en deeltijdopleidingen op het gebied van personeelswerk, gezondheidszorg en welzijnswerk.

'De Vijverberg - op weg naar het jaar 2000' is het thema van de toespraak, die de voorzitter van de centrale directie, drs. G. van Soest, die dag zal houden. Daarin gaat hij in op het streven naar hoge kwaliteit hoger beroepsonderwijs in relatie tot de christelijke identiteit van de Edese hogeschool.

Tijdens de Open Huizen zijn docenten en studenten aanwezig om over de verschillende studierichtingen informatie te geven. Ook zijn er stands en worden er openbare colleges gegeven. Uit onderzoek tijdens vorige Open Huizen bleek dat de bezoekers die van grote informatieve waarde vonden in het kader van de studiekeuze.

De Open Huizen worden gehouden in het lesgebouw aan de Galvanistraat 7 te Ede.

Nadere informatie over De Vijverberg kan schriftelijk of telefonisch worden aangevraagd.

Correspondentieadres: Galvanistraat 7. Telefoon: 08380-19104

Dorkas Hulp

Aan alle Roemeniëvrienden van DORKAS,

Ongetwijfeld heeft u in de pers vernomen hoe plotseling de situatie is veranderd in Roemenië. We zijn zo dankbaar dat er na jaren van onderdrukking nu vrijheid voor de mensen daar in het vooruitzicht ligt. Al is de situatie nog niet zo duidelijk, toch is het Roemeense volk bevrijd van zijn dictator Ceausescu. Alle vreugde wordt overschaduwd doordat deze vrijheid ten koste is gegaan van vele

mensenlevens. Wij vragen u te bidden voor al die families waar verdriet is.

Nu de situatie zo veranderd is, gaat Dorkas-Hulp met vrachtwagens vol hulpgoederen naar Roemenië, geen wilde akties, maar gedegen voorbereid. Dorkas heeft veel betrouwbare distributiepunten, waarmee zij al jaren lang contacten onderhoudt. Dorkas koeriers zijn in Roemenië om te zien wat er nodig is en hoe het gedistribueerd gaat worden, zodat het ten goede komt aan het gehele Roemeense volk.

Dorkas-Hulp heeft de Roemeense autoriteiten al voor 1 miljoen aan hulpgoederen toegezegd, maar hiervoor hebben wij uw hulp nodig. Wij vragen u in actie te komen. Ga naar de leiding van uw gemeente en organiseer een inzamelingsaktie. Kleding, voedsel, verband, medicijnen zijn zeer hard nodig.

We zullen de Roemenen de eerste jaren mee moeten helpen hun land weer op te bouwen. Zij hebben u nodig. Neem contact op, zodat wij de akties landelijk kunnen coördineren. Natuurlijk is er veel geld nodig en we weten dat we onlangs een beroep op u hebben gedaan, maar wij zijn zo rijk in vergelijking met hen en we weten dat we nooit tevergeefs een beroep op u hebben gedaan. Giften klein of groot kunt u overmaken op gironummer 2018 t.n.v.

Dorkas-Hulp Andijk. Alstublieft, kom in actie!

Christelijk studiecentrum ICS organiseert studiedag voor christen-orthopedagogen

Onder de titel 'De waarde van het christelijk geloof in de orthopedagogiek' organiseert het Christelijk Studiecentrum ICS een studie- en ontmoetingsdag op 31 maart 1990 in Amersfoort. De dag is bestemd voor orthopedagogen, groepsleiders, psychologen en andere werkers binnen o.a. de kindbescherming, zwakzinnigenzorg en ambulante hulpverlening. De bijeenkomst is een vervolg op het congres dat in januari 1989 zo'n 100 deelnemers trok.

Op deze studiedag zullen drie sprekers het thema zowel vanuit de theorie als vanuit de praktijk benaderen: Dr. J. Stolk zal ingaan op de vraag: 'Zijn er grenzen aan de verantwoordelijkheid van ouders voor hun kinderen in problematische opvoedingssituaties?' Drs. A. Schreuder zal het thema meer uit de praktijk van de zorg voor verstandelijk gehandicapten benaderen: 'Hoe vertaalt je het christelijk geloof naar de praktijk?' Mevr. E.W. Sonnenberg belicht deze vraag vanuit haar ervaring in het werken met uit huis geplaatste jongeren. Daarnaast worden de lezingen tijdens de studiedag besproken in beroepswerkgroepen.

Dr. Stolk is universitair hoofddocent Orthopedagogiek aan de faculteit Psychologie en Pedagogische wetenschappen van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij publiceert regelmatig op het terrein van de menswaardigheid van verstandelijk gehandicapte kinderen. Hij is mede-auteur van 'Gebroken wereld; zwakzinnigenzorg en de vraag naar euthanasie'.

Drs. Schreuder is directeur Zorg van Philadelphia Voorzieningen in Nunspeet. Van oorsprong arts, werkt hij al 8 jaar bij deze protestants-christelijke organisatie voor verstandelijk-gehandicaptenzorg. Mevr. Sonnenberg is sinds 1977 directrice van 'De Stuw' in Utrecht, een jeugdhuis voor uit huis geplaatste jongeren tot 18 jaar, dat is opgezet door de diaconie van de Christelijke Gereformeerde Kerken.

Het programma duurt van 10.00 tot 16.00 uur. Deelname kost f 40,-. Studenten betalen f 28,50. Na 15 maart 1990 worden deze bedragen verhoogd met f 10,-.

Nadere inlichtingen kunt u opvragen op onderstaand adres: N.Z. Voorburgwal 96¹, 1012 SG Amsterdam, 020-257141/237076. Postgiro 2247500. Bankrek.: 39.36.40.086. Dr. J. Stolk is bereid tot het geven van een interview n.a.v. deze dag. U kunt hem benaderen via de VU (020) 548 69 82 of privé: (02979) 111 52.

De HERE heeft tot Zich genomen onze lieve zuster, schoonzuster en tante

REINA KAMERBEEK

op de leeftijd van 66 jaar.

Zij werd getroffen door een ernstige ziekte en is daaraan overleden.

Reina zelf en wij met haar mochten toch, hoe moeilijk het ook was, de waarheid en troost ervaren van Gods Woord:

„Gij omgeeft mij van achteren en van voren en Gij legt uw hand op mij.”

Psalms 139:5

Voor ons, als haar zusters, broer, zwagers en schoonzuster, had Reina een warm hart en een open huis; en voor ons, als neven en nichten, was zij als een tweede moeder. Dat zullen we steeds in dankbare herinnering houden.

Greet en Aris Ruitenbeek
Wilma en Bert
Tineke
Henk en Marijke
Aris en Rianne

Tonny en Cor van Muijen
Jan en Jet
Joke en Jan

Jan en Wil Kamerbeek
Henk Jan en Patricia
Reinoud en Froukje
Margreet en Alco
Ingrid

3816 TG Amersfoort, 20 januari 1990
Donzettipad 4
De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.

AKTIEVE VAKANTIES

(onderdeel van Youth for Christ)

zoekt nog enkele enthousiaste

REISLEIDERS

vanaf 21 jaar voor het vakantieseizoen 1990.

Kun je leiding geven, heb je organisatie-talent en ben je in staat om geloofsoverdracht vorm te geven?

Neem dan contact op met Aktieve Vakanties. Voor meer info: 03438-15424.

Met droefheid vernamen wij dat op de dag des Heren, 7 januari 1990, zijn 75e verjaardag, in de Here gestorven is onze goede vriend

FLIP VAN DER-KOOY

Wij blijven dankbaar voor zijn vriendschap en voor de kennis en wijsheid waarvan hij ons tijdens vele gesprekken en in de omgang met hem deelgenoot maakte.

Ede Wim en Anneke Eikelboom
Breda Jan en Fie van Katwijk
Rolde Jaap en Suus Kranenburg
Schiedam Frits en Nel Smit
Rotterdam Daan en Sjaan Voogd
Oegstgeest Piet en Asti van Veen
Oegstgeest Coob en Dien Vreeken
Driehuis Koo en To de Wit